

III. Ahmed Döneminde İç Hazinesinin Bir Aylık Seyri: Harc-ı Hassâ Defteri Işığında Saray Masraflarına Bakış

A Monthly Account of the Inner Treasury in the Reign of Ahmed III: Insights into Palace Expenditures through the Harc-ı Hassâ Register

ÖZET

Bu çalışma, III. Ahmed'in Hicrî 1132 yılı Zilka'de (Eylül-Ekim 1720) dönemine ait hususî gelir ve gider kayıtlarını incelemektedir. İncelenen arşiv belgesi, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde yer alan TSMA. D. 3263 numaralı ceyb-i hümayun ve harc-ı hassâ defteridir. Araştırmanın amacı, padişahın kişisel harcamalarının niteliklerini, saray ekonomisinin iç hazine yapısını ve dönemin törensel harcama kalıplarını ortaya koymaktır. Belge analizi yöntemiyle yürütülen çalışmada, defterdeki gelir ve gider kalemleri ayrıntılı biçimde sınıflandırılmış, toplam meblağların aylık dağılımı incelenmiştir. Verilere göre Zilka'de ayda Enderun-ı Hümayun hazinesine 164 kese, 282 gurus, 51 akçe gelir kaydedilmiş, bu meblağın yaklaşık %75'i Mısır irsaliyesinden, %18'i Bağdat Valisi Hüseyin Paşa'nın müjdegânesinden, %7'si ise Darbhâne-i Âmire ve Valide Sultan aylığından kalan miktarlardan oluşmuştur. Aynı ayda yapılan harcamaların toplamı 48 kese (24.025 gurus 47 akçe) olup gelirin yaklaşık üçte birine tekabül etmektedir. Giderler arasında Emetullah Sultan'ın çeyizi ve şehzade validelerine yapılan ihсанlar en yüksek kalemi oluşturmakta; bunu saray mensuplarına verilen bahşişler, giyim ve kumaş harcamaları ile mücevher ve gümüş eşya alımları izlemektedir. Bulgular, saray harcamalarının önemli bir kısmının törensel ve sembolik nitelikte olduğunu, iç hazine gelirlerinin ise büyük ölçüde taşra kaynaklı olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, 1132 yılı Zilka'de aynaya ait bu defter, XVIII. yüzyıl Osmanlı sarayının mali ve kültürel yapısını, saray içi harcamaları ve meşruiyet sembolleri üzerinden yansıtan önemli bir arşiv belgesidir.

Anahtar Kelimeler: III. Ahmet, Osmanlı, Saray, Masraf

ABSTRACT

This study analyzes the private income and expenditure records of Sultan Ahmed III for the month of Zilkade, 1132 AH (September–October 1720). The primary source examined is the “Ceyb-i Hümayun and Harc-ı Hassâ Register” (TSMA. D. 3263) preserved in the Topkapı Palace Museum Archives. The research aims to identify the characteristics of the sultan's personal expenses, clarify the financial operations of the inner palace treasury, and evaluate the ceremonial spending practices of the early 18th-century Ottoman court. Through a detailed document analysis, the income and expenditure items recorded in the register were classified, and their proportions within the monthly budget were assessed. The findings indicate that 164 purses, 282 gurus, and 51 akçe entered the Inner Palace Treasury during the month. Approximately three-quarters of this income derived from the Egyptian *irsaliye* revenues, while the remainder originated from the congratulatory payment (*müjdegâne*) of the Baghdad Governor Hüseyin Pasha and balances associated with the Imperial Mint and the late Valide Sultan. Total expenditures amounted to 48 purses (24,025 gurus and 47 akçe), accounting for nearly one-third of monthly revenue. The most substantial expenses were related to Emetullah Sultan's trousseau and gifts offered to the mothers of princes, followed by gratuities to palace personnel and expenditures on textiles, jewelry, and silverware. Overall, the Zilkade 1132 register reveals that palace spending during this period was strongly shaped by ceremonial and symbolic imperatives, while the internal treasury's financial resources depended primarily on provincial revenues. This document thus provides valuable insight into the fiscal priorities and cultural dynamics of the Ottoman palace during the reign of Ahmed III.

Keywords: III. Ahmed, Ottoman Empire, Palace, Expenditure

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde iki tür hazine bulunmaktaydı. Dış hazine, devletin esas hazinesi niteliği taşırdı ve mirî hazine, hazine-i amire ve hazine-i bürûn gibi adlarla anılırdı. Dış hazine sarayın dış bahçesinde bulunurdu. Diğer de enderun hazinesi adı verilen ve dış hazinedeki gelirlerin bir kısmının sarayın iç bahçesinde bulunan hazineye aktarıldığı “iç hazine” idi. Dış hazinenin kullanımı sadrazam ve defterdara bırakılırken iç hazine ise padişahın hususî masrafları için ayrılmıştı (Sahillioğlu, 1993: 465). İç hazinenin gelirleri, altın, gümüş, mücevherât, kıymetli kumaşlar, halılar, kılıçlar ve kitaplar gibi değerli eşyalardı. Dış hazinenin ihtiyaç fazlası olan bu aynî gelirler, iç hazinede muhafaza edilirdi (Uzunçarşılı, 1978: 75). Yüksek rütbeli devlet erkânın padişaha sundukları hediyeler ve ölümlerinden sonra kalan muhallelâfât eşyaları da iç hazineye aktarılırdı (Sarierikli-Yardım, 2022). İç hazine “ifraz

Fatma Ünyay Açıkgöz¹

How to Cite This Article

Ünyay Açıkgöz, F. (2025). “III. Ahmed Döneminde İç Hazinesinin Bir Aylık Seyri: Harc-ı Hassâ Defteri Işığında Saray Masraflarına Bakış” International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:11, Issue:11; pp: 2148-2159. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17755853>

Arrival: 10 October 2025

Published: 28 November 2025

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Kırıkkale, Türkiye. ORCID: 0000-0003-1101-1744

hazinesi”, “çilhâne hazinesi”, “bodrum hazinesi”, “has oda hazinesi”, “has ahur hazinesi” ve “ceyb-i hümayun hazinesi” gibi adlarla anılan alt birimlerden oluşmaktaydı (Uzunçarşılı, 1978: 74-75). Ceyb-i hümayun akçesi ya da harçlığı ise padişaha ait gelirleri ifade etmekte olup iç hazine gelirlerinin önemli bir kısmını teşkil etmekteydi ve gündelik masrafları karşılama amacıyla kurulmuştu. Padişahların bunlardan yaptığı harcamalara ise harc-ı hassâ denilmekteydi. Bunların bir kısmı kamu harcamalarına, bir kısmı da padişahın şahsî masraflarına tahsis edilebilirdi. Bazı durumlarda gizli ödenek şeklinde de kullanılabilmekteydi. Bu hazinenin başlıca gelirleri bazı haslar, bazı sultan vakıflarının gelirleri, bazı mukâtaa gelirleri, Mısır irsaliyesi, darphâne faizleri, sadrazam, defterdar ve valilerin gönderdikleri meblağlar, çeşitli hediyeler ve muhalefât eşyası gibi gelirlerden oluşmaktaydı. Giderleri ise harem aylıkları, çeşitli ihsanlar, bahşişler, sadakalar, fitre, hediye vb. idi. Gereklikçe kesilen yeni sikkeler ile dış hazinenin gelir fazlası da burada muhafaza edilirdi. Bu hazineye tahsis edilen gelirlerin belli miktarı her ay padişaha teslim edilirdi. Ceyb-i hümayunla ilgili işler, harem-i hümayun hazinesi ve daha sonra ceyb-i hümayun hazinesinde görülmüştü (Tabakoğlu, 1985: 59-67). Tüm bunlar padişahın özel gelir ve giderleri idi.

Ceyb-i hümayun hazinesine giren ve çıkan nakitler ile değerli eşyalar için irad ve masraf defterleri tutulmuştur. “Ceyb-i hümayun harçlığı”, ya da “harc-ı hassâ” masraf-ı hümayun yani padişaha ait masraflar demektir. Başta padişahın şahsî, haremî ve sarayın “Enderun” (iç) kısmında bulunan bütün vazifelilerin gelir ve giderleri, yapılan tüm harcamalar harc-ı hassâ olarak ifade edilmekte, bu maksatla tutulan defterlere de “harc-ı hassâ defterleri” denmektedir (Çalık, 1993: IX-X). Bu defterler Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi kataloglarında “ceyb-i hümayun ve harc-ı hassâ defteri” olarak da adlandırılmıştır.

Bu çalışmanın temel amacı, III. Ahmed dönemine ait Hicrî 1132 yılı Zilka'de (Eylül-Ekim 1720) tarihli *ceyb-i hümayun ve harc-ı hassâ* defterini inceleyerek padişahın şahsî harcamalarının nitelik ve dağılımını ortaya koymaktır. Araştırma, Osmanlı saray maliyesinde iç hazine sisteminin işleyişini, gelir ve gider kalemlerinin kaynaklarını, bu kalemlerin saray içi törenler ve sembolik ihsanlarla ilişkisine örnek sunmaktadır. Çalışma, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde yer alan TSMA. D. 3263 numaralı *ceyb-i hümayun ve harc-ı hassâ defterini* esas almaktadır. Hicrî 1132 yılı Zilka'de aynaya ait gelir ve gider kayıtları belge analizi yöntemiyle değerlendirilmiş, gelirlerin kaynağı ve giderlerin türü detaylı şekilde sınıflandırılmıştır. Araştırma, yalnızca padişahın kişisel gelir ve harcamalarını değil, aynı zamanda saray içi tüketim kalıplarını, ihsan geleneklerini ve tören harcamalarını da kapsamaktadır. Bu çalışma, Osmanlı mali yapısının ve padişahın özel ekonomisinin işleyişine dair somut bir belgeye dayanması bakımından önem taşımaktadır. *Ceyb-i hümayun* kayıtları, yalnızca mali verileri değil, aynı zamanda XVIII. yüzyıl Osmanlı sarayının kültürel, törensel ve temsili dünyasını da yansıtmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, Osmanlı maliyesinde merkezî hazine ile padişahın şahsî bütçesi arasındaki ilişkiyi ve saray harcamalarının rolünü ortaya koyarak, dönemin sosyo-ekonomik tarihine katkı sağlamaktadır.

YÖNTEM

Bu araştırma, belge analizi yöntemi kullanılarak yürütülmüştür. Çalışmanın birincil kaynağını, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde yer alan TSMA. D. 3263 numaralı *ceyb-i hümayun ve harc-ı hassâ defteri* oluşturmaktadır. Söz konusu defter, Hicrî 1132 yılı Zilka'de (Eylül-Ekim 1720) dönemine ait gelir ve gider kayıtlarını içermektedir. Belgedeki kayıtlar sistematik biçimde çözümlenmiş; gelir ve gider kalemleri tür, miktar ve harcama amacı bakımından sınıflandırılmıştır. Öncelikle defterdeki ifadeler günümüz Türkçesine çevrilmiş; ardından içerik, temalarına göre tablolastırılmıştır. Okunuşundan emin olunamayan kelimeler boş bırakılmış ya da soru işareti konulmuştur. Bu tablolar üzerinden padişahın özel gelir kaynakları, ihsan uygulamaları ve tören harcamaları ile ustalık ücretleri gibi harcama türleri ayrıntılı biçimde değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler, dönemsel bağlamda Osmanlı saray ekonomisinin yapısı ve işleyişiyle ilişkilendirilerek yorumlanmıştır. Bu yöntemle, hem niteliksel hem niceliksel unsurları barındıran arşiv defteri verilerinin XVIII. yüzyıl Osmanlı mali ve kültürel tarihi açısından anlamlı bir çerçeveye oturtulması amaçlanmıştır.

BULGU VE YORUM

TSMA. D. nr. 3263 Hakkında

Hicrî 1132 yılı Zilka'de aynaya ait saray masraflarının kaydedildiği defterin başında “*Bin yüz otuz iki şehir-i zilkadesinde hazine-i Enderun-ı hümayuna dâhil olub irad olunan ecnas-ı nukuddur ki zıkr olunur*” ibaresi bulunmaktadır. Bu başlığın altında 164 kese, 282 guruş, 51 akçe gelir² olarak yazılmış ve 48 kese, 25 buçuk guruş, 47 akçe ise gider olarak kaydedilmiştir. Bu şekilde gelir ve gider belirtildikten sonra nakdî ve aynî masrafların yazıldığı defterde önce darphâne-i amireden getirilerek enderun-ı hümayun hazinesine dâhil edilen nakit paralar yazılmıştır. Bunlar kaynağıyla yani nereden hazineye aktarıldıysa belirtilerek kese, guruş ve akçe olarak

² “Yüzaltmışdört kîse ile iki yüz seksen iki guruş elli bir akçe irada ve kırk sekiz kîse ile yirmi beş buçuk guruş kırk yedi akçe masrafa kayd oluna”(TSMA. D. Nr. 2363, 1/b).

belirtlmifltir. Bu masraflar ve aynî masraflar tek tek ayrıntılı bir şekilde yazıldıktan sonra defterin sonunda da harcamaların toplamı verilmiştir. Defterin başında ve sonunda belirtilen bu iki miktar aynı olup sonunda verilen meblağ defterin başında verilen meblağ ile birebir uyuşmaktadır³.

Yapılan masraflardan başka, ceyb-i hümayûn hazinesinden nakledilen eşyaların kayıtları da bulunmaktadır. Defterin 4/a ve 4/b numaralı sayfalarında padişaha hediye olarak sunulan bazı eşyaların has ahur hazinesine ve harem-i hümayûn hazinesine teslim edildiği görülmektedir. III. Ahmet'in oğullarının sünnet düğününde yapılan ihsanlar defterde geniş bir yer tutmuş; ayrıca bu düğünde veziriazam, diğer vezirler ve beylerbeylerinin rikab-ı hümayuna hediye ettikleri atların bisatlarıyla has ahıra teslim edildiği kayıtlarda yer almıştır. Sûr-ı hümayunda Sırmakeş esnafının hediye ettikleri 2 re's katır ile mükemmel taht-ı revan küçük mirahur ağaya teslim edilmiştir. Fransa ve Moskova elçilerinin hediyeleri darüssaade ağası marifetiyle harem-i hümayuna teslim edilmiştir (TSMA. D. nr. 2363, 4/b). Yine sünnet düğününde veziriazamın şehzadelere, Ümmü Gülsüm Sultan'a, baş kadına ve şehzadelerin annelerine sundukları hediyeler ile darüssade ağasına sunduğu bir kıt'a elmas hançer ve şeyhülislamın şehzadelere sunduğu hediyelerin darüssaade ağası marifetiyle mahallerine teslim edildiği kaydedilmiştir. Bu hediyelerin cinsi ve miktarı belirtilmemiştir (TSMA. D. nr. 2363, 4/a). Defterde Zilka'de ayı içinde bazı eşyalar padişahın kullanımı için "*berây-ı isti'mal-i hümayûn*" başlığı ile satın alınmış (iştirâ) veya yeniden yaptırılmış ve usta ücretleri yani "*üstâdiye*"leri belirtilmiştir. Defterdeki kayıtlar çalışmamızda üç ana başlık altında ele alınmıştır. Bunlar kısaca, aylık masraflar için getirilen nakit türünde meblağlar yani gelirler, nakit türünde yapılan ihsanlar ve eşya türünde yapılan ihsanlar olarak tasnif edilmiştir.

Ceyb-i Hümayûn İçin 1132 Zilka'de Aylığı Olmak Üzere Darphâne-i Âmireden Getirilen Nakitler⁴

1132 senesi aylığı için gelir olarak üç gelir kaynağı defterin başında zikredilmiştir. Buna göre darphâneneden getirilen meblağlar 2500 rubiye⁵ gurus⁶, 727 cedid gurus⁷, 1250 çil akçe⁸ gurus, toplam 4477 guruştur. Bununla birlikte vefat eden Valide Sultan aylığı için ayrılan meblağdan 750 akçe toplam 5227 gurus etmiştir. Bu meblağ kese (kise)⁹ hesabıyla 10 kese 227 gurus olup iç hazineye ceyb-i hümayûn için aktarılmıştır. Bir diğer gelir Bağdat valisi Hüseyin Paşa'nın gönderdiği müjde (müjdegâne) akçesidir 15.000 guruştur; kese hesabıyla 30 kesedir. Ve son olarak 1130 senesine mahsuben sabık Mısır valisi Ali Paşa'nın Mısır irsaliyesinden satın alınacak kahve bahasından olmak üzere 62.055 zolota¹⁰ gurus, 51 akçe enderun hazinesine dâhil edilmiştir. Bu meblağ, kese hesabıyla 124 kesedir.

Zilka'de ayı ceyb-i hümayûn hazinesi için dâhil edilen bu meblağlar toplamda kese hesabı üzere 164 kese, 282 gurus, 51 akçe etmiş ve ile enderun-ı hümayûn hazinesine teslim edilmiştir¹¹.

Buraya kadar olan kısmın gelirleri içerdiği görülmektedir. Defterin bu kısmına kadar, ilgili yılın Zilka'de ayında hazineye dâhil olan meblağlar kaydedilmiştir. Daha sonra ise defterin esas tutulma gayesi olan padişahın bu gelirlerden hediye olarak dağıttığı meblağlar ve hazineye dâhil edilen çeşitli eşyaların kaydı bulunmaktadır. Bu eşyaların pîşkeş, satın alma (iştirâ) ya da muhallelât gibi kaynakları da ilgili kısımlarda deftere kaydedilmiştir.

Zilka'de Ayında Nakit Türünde Yapılan İhsanlar

Defterin bu kısmında gün gün Zi'lkâde ayında yapılan nakit türü masrafların kaydı bulunmaktadır. Bu kısmın başında "*Şehr-i mezburda vaki ceyb-i hümayûn ve bazı kullarına ihsan-ı hümayûn buyrulan ecnâs-ı nûkuddur ki zikr olunur*" ifadesi bulunmaktadır (TSMA. D. nr. 2363, s. 2/a). Aşağıdaki tabloda yapılan masraflar gösterilmiştir.

³ "Balâda mukarreratıyla defter olunduğu üzere Zilka'de guresinden gayetine gelince ceyb-i hümayûn ve harc-ı hassanın mecmuu 24.025 buçuk gurus kırk yedi akçe etmiştir. Kese hesabı üzere 48 kese ile 25 buçuk gurus 47 akçe eder. Masrafa kayd olunmak babında emr u ferman şevketlü ve mehabetlü kerametlü padişahım hazretlerininindir" (TSMA. D. nr. 2363, s. 8/a).

⁴ "Berây-ı ceyb-i hümayûn mah-ı mezbûr aylığı olmak üzere darphâne-i amire tarafından gelen" (TSMA. D. nr. 2363, s. 1/b).

⁵ Rub'iyye: Çeyreklik bir altının dörtte biri (Parlatır, 2014, s. 1418). Rubiye gurus ise dörtte bir gurus karşılığı düşünülebilir. Rub/rubu ise III. Ahmed döneminde (1719)'da 30 akçeye tekabül etmektedir (Danık, 2022: 218).

⁶ Gurus bu tarihte 120 akçe=1 gurus, 1 gurus=40 pâre, 1 pâre=3 akçe ye tekabül etmektedir XVII. yüzyıl sonuna kadar akçe Osmanlı Devleti'nde temel para birimi olmuştur. III. Ahmed döneminde ise yaygın olarak akçe, gurus ve pâre kullanılmaktaydı (Danık, 2022, s. 200).

⁷ Tuğralı cedid gurus: 129 akçe (Danık, 2022, s. 218).

⁸ Çil akçe/çil akça: Yeni basılan ve kullanıma çıkan para anlamında kullanılan tabir (Parlatır 2014, s. 298). 27 Mayıs 1704 tarihli fermanla Darphâne-i Amire'de kesilen ve damgalanan çil akçenin 120'si 1 gurusu rayiç olmak üzere nizam verilmiştir. Bu tarihlerde yaklaşık 120 çil akçe 1 gurusu tekabül etmektedir (Danık, 2022, s. 218).

⁹ Kise/Kese: küçük torba (Parlatır, 2014, s. 911). Para kesesi anlamında kullanılan bir kelime olmakla birlikte Farsça kise kelimesi, Osmanlı malî kayıtlarında para çeşitlerinin belli bir miktarını belirtmek için kullanılan bir terim olarak geçmektedir (Çakır, DİA 2019, s. 42). TSMA D. 2363 numaralı defterde bu tabir "hesâb-ı kise" olarak geçmektedir. 1 kese, 500 guruştur.

¹⁰ Zolota: Lehistan'da basılan bir para cinsi olup Osmanlı piyasalarında XVII. yüzyıldan itibaren yaygınlaşmıştır. (Artuk, DİA, 2013, s. 500) 30 pârelik gümüş sikke (Parlatır, 2014, s. 1879).

¹¹ "Gurus 82282, akçe 51. Mecmuu seksen iki bin ikiyüz seksen iki gurus elli bir akçe etmiştir. Hesab-ı kise 164, gurus 282, akçe 51" (TSMA. D. nr. 2363, s. 1/b).

Tablo 1: Zilkâde Ayında Nakit Türünde Yapılan Ceyb-i Hümâyûn Masrafları

Gün	İhsanın verililiş sebebi	İhsanın verildiği kişi/yer	Verilen meblağ (Guruş, altın, akçe, pâre)
1'inde	Aylık için	Şehzade Süleyman'a	40 guruş
2'sinde	Veziriazam sarayından gelirken	Bir ihtiyara	1 adet tuğralı altın
3'ünde	Oda mefruşatı bahası için	Rikabdar Osman Bey'e	1000 zolota guruş
4'ünde	Meyve (üzüm ve diğer) verdiğinde	Sofa bekçisine	4 adet tuğralı altın
5'inde	Cihaz ¹² için	Emetullah Sultan'a	5000 guruş
8'inde	Padişah Has bahçeye teşrif ettiğinde 54 kıyye ¹³ incir bahası		2 guruş
10'unda		Hareme teslim edilen	100 çil akçe guruş
10'unda	Eski Saray'a yapılan binişte ¹⁴	Güreşen 12 pehlivana ve duacıya	2 pâre ¹⁵ guruş (Galiplere 53'er, mağluplara 27'er guruş, duacıya 80 pâre)
10'unda	Eski Saray'dan gelirken	Bir dervişe	1 adet tuğralı altın
11'inde	Ceyb-i hümâyûn için	Hareme teslim edilen	500 Mısır pâresi ¹⁶ guruş, 500 çil akçe guruş
16'sında	Sünnet düğününde	Şehzade Süleyman'ın validesine	5 kese pâre, 2500 guruş 5 kese zolota; 2500 guruş
16'sında	Sünnet düğününde	Şehzade Mehmet'in validesine yapılan ihsan	Pâre, kise 2; guruş 1000 Zolota kise, 3; 1500 guruş
16'sında	Sünnet düğününde	Şehzade Bâyezid'in validesine	2 kese pâre, 1000 guruş 3 kese zolota; 1500 guruş
17'sinde	Tersane divanhânesinde Cuma nazmından sonra Okmeydanı'na giderken	İki kişiye yapılan ihsan	5 adet tuğralı altın
21'inde	Tersanede kafes avında	Kalyondan denize düşenlere, bir kalyoncuya, sırğa çıkan oyunbaz Arap'a	Sırasıyla 23 zolota, 3 altın ve 40 zolota
22'sinde	Ceyb-i hümâyûn için	Hareme teslim edilen	952 tuğralı altın, 40 pâre
22'sinde		Mushaf-ı şerif ¹⁷ veren adama	10 guruş
22'sinde		Arz-ı hallere konmak için çukadar ağaya teslim edilen	Mısır pâresi 70 guruş
28'inde		Arz-ı hallere konmak için çukadar ağaya teslim edilen	420 guruş (çil akçe)
30'unda		Arz-ı hallere konmak için çukadar ağaya teslim edilen	105 guruş (çil akçe)
30'unda	Galata Sarayı'na çerağ olduklarında	Sur-ı hümâyunda Benli Mustafa Paşa'dan hediye gelen 2 gulâma	40 zolota guruş
30'unda	Ok meydanında padişah otağında	Çadır hazırlayanlara	500 nısfıyye ¹⁸ guruş

Tabloda Zilka'de ayının birinden otuzuna kadar nakit türünden yapılan ihsanlar ve harem hazinesine aktarılan meblağlar görülmektedir. Zilka'de ayında gerçekleştirilen nakdi ihsanlar, hem cihaz hem de saray içi tören ve görevleri destekleyen kapsamlı bir dağıtımı göstermektedir. En yüksek meblağ, Emetullah Sultan'a verilmiştir. Emetullah Sultan, III. Ahmed'in başkadınıdır ve Fatma Sultan'ın annesidir (Hüseyinlikioğlu, 2018, s. 45). Ayrıca III. Ahmed'in 1719 yılında Emetullah adında bir kızı dünyaya gelmiştir. Bu dönemin en önemli saray törenlerinden olan 1720 sünnet düğünü için başkadınefendi olan Emetullah Sultan'a çeşitli eşyalar ihsan edilmiş olmalıdır. Zirâ padişahın kızı olan Emetullah Sultan ise henüz 1-2 yaşlarındadır. Cihaz, çeyiz anlamı olduğu gibi alet, araç gereç anlamı da vardır. Cihaz kelimesini burada evlenen kıza ailesi tarafından verilen çeyiz anlamında değil de alet, edevat ve kullanılacak eşya anlamında kullanıldığını söyleyebiliriz. Emetullah Sultan başkadınefendi olduğu için yapılan ihsan da şehzadelerin annelerine göre daha bir ön plana çıkmış gözükmektedir.¹⁹ Sünnet düğününde

¹² Cihaz: "Çeyiz, gelin için hazırlanan ev eşyası". Alet takımı araç gereç" Parlatur, 2014, s. 256. Bu makalede cihaz kelimesi, çeyiz anlamıyla değil; çeşitli eşyalar, araç gereçler anlamında ele alınmıştır. Zirâ çeyiz, hânedandan padişahın kızı ya da kızkardeşi evlenirken geline verildi. Sultan III. Ahmed'in Emetullah sultan adında bir kızı vardır. 1719'da doğmuştur. 1720 yılında çocuk yaşındadır. III. Ahmed'in başkadınının adı Emetullah sultandır. Sünnet düğünü dolayısıyla kadın sultanlara da değerli eşyalar ihsan edilirdi. Belgede adı geçen Emetullah Sultan'ın padişahın başkadını olan Emetullah sultan olması kuvvetle muhtemeldir. Bu sür-ı hümâyunda başkadınefendiye verilenler en büyük payı oluşturmuştur ve cihaz adıyla kaydedilmiştir denilebilir. Bu nedenle bu makalede kelimenin orijinaline sadık kalmakla belgede yazıldığı imlâ olan "cihaz" kelimesi tercih edilmiştir.

¹³ Kıyye: Okka, 400 dirhemlik ağırlık ölçüsü (Parlatur, 2014, s. 906).

¹⁴ Biniş: Gezi. Padişahların İstanbul'da at veya saltanat kayığı ile gerçekleştirdiği günübirlik gezilere "biniş-i hümâyûn" denirdi. (Önal, 2015: 404)

¹⁵ Pâre: Para, kurşun kırkta biri (Parlatur, 2014, s. 1338). Pâre, akçeden büyüktü ve gümüş ile bakır karışımından oluşuyordu ve 120 akçe=1 guruş, 1 guruş=40 pâre, 1 pâre=3 akçe şeklindeki bu sistem III. Ahmed döneminden sonra da devam etmiştir (Danık, 2022, s. 200, 202).

¹⁶ Mısır pâresi: 3 akçeye tekabül eden para (Danık, 2022, s. 182).

¹⁷ Mushaf-ı Şerif: Kur'an-ı Kerim

¹⁸ Nısf: Yarım, bir bütünün yarısı (Parlatur, 2014, s. 1295)

¹⁹ III. Ahmed'in kız çocuklarının isimleri Mihrişah, Zeyneb, Rabia Şermi, Ayşe, Zübeyde, Esma, Saliha, Haitce, Reyhan ve Emetullah'tır (Hüseyinlikioğlu, 2018, s. 45-48).

Şehzade Süleyman'ın validesine ve Şehzade Mehmet ve Bâyezid'in validelerine de önemli ihسانlar yapılmıştır. Daha küçük miktarlardaki ödemeler ise şehzade aylığı için şehzade Süleyman'a; oda döşemesi için rikabdâra; binişlerde yolda, bir ihtiyara, 2 kişiye, duacıya, 12 pehlivan güreşçiye, arz-ı hal sunanlara; Kur'ân-ı Kerim sunanlara; meyve getiren sofa bekçisine, Galata Sarayı'na چراغ olan 2 gulama; av seferinde 2 kişiye ve padişah otağını hazırlayan çadır görevlisi gibi saray görevlilerine dağıtılmıştır. Bu dağılım, hem cihaz ve törenlerin ihtişamını sağlamak hem de saray personelinin hizmetlerini teşvik etmek gibi işlevleri haizdir.

Zilka'de ayının 30'unda nakit türünde başka ihسانlar da yapılmıştır ki bunlar defterde Tersane'den dönerken yapılan ihسانlardır ve ayrı bir başlıkta kaydedilmiştir.

Tablo 2: Tersane'den Dönerken Haremdeki Kadınlara, Çocuklara ve Görevlilere Yapılan ihسانlar (TSMA. D. nr. 2363, s. 2/b)

Baş kadına	500 guruş
İkinci kadına	150 guruş
Üçüncü kadına	150 guruş
Dördüncü kadına	150 guruş
Beşinci kadına	150 guruş
Şehzade Mehmet'e	100 guruş
Şehzade Mustafa'ya	30 guruş
Şehzade Bâyezid'e	30 guruş
Şehzade Mahmut'a	50 guruş
Şehzade Osman'a	50 guruş
Şehzade Hasan'a	50 guruş
Ümmügülsüm Sultan'a	30 guruş
Hatice Sultan'a	50 guruş
Aybike Sultan'a	50 guruş
Saliha Sultan'a	50 guruş
Atiyye Sultan'a	30 guruş
Zeynep Sultan'a	30 guruş
Emetullah Sultan'a	30 guruş
Dâye ²⁰ kadına	30 guruş
Cameşuy ²¹ ustaya ²²	10 guruş
Çaşıgır ²³ ustaya	10 guruş
Kahveci ustaya	10 guruş
Kilerci ²⁴ ustaya	10 guruş
İbrakdâr ²⁵ ustaya	10 guruş
Hazendelere	200 guruş
TOPLAM	1960 zolota guruş

Bu ihسانlar padişahın tersaneden Asitane'ye (İstanbul'a) hareket ettiğinde göç bahşişi olmak üzere haremdeki kadınlara, padişahın çocuklarına ve haremdeki görevlilere verdiği ihسانlardır. Buna göre en yüksek meblağ 500 guruştur ve başkadına verilmiştir. İkinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci kadınlara 150'şer guruş verilmiştir. Bunlardan başka ayrıca tasadduk için yani ihtiyaç sahiplerine verilmek üzere silhadar ağa tarafından 4000 çil akçe 33 guruş ve 40 akçe sarf edilmiştir. Yine tasadduk için bu defa hazine kethüdası tarafından ise 5000 çil akçe, 41 guruş ve 80 akçe sarf edilmiştir.

Bu kısmın yekûnu şöyledir: 966 tuğraî altın, 2535 buçuk guruş, 30 rub'ie; 13547 zolota guruş, 30 rub'ie; 500 nısfıyye guruş; 5149 pâre guruş; 1200 çil akçe guruş. Guruş hesabıyla toplam 22932 guruş etmiştir. Kese hesabıyla: 45 kese, 432 guruştur.²⁶

1132 Zilka'de Ayında İhسان Edilen Eşyalar

Tablo 3: Şehzadelere ve Haremdeki Kadın Sultanlara İhسان Edilen Eşyalar (TSMA. D. nr. 2363, s. 3/a)

İhسانın verildiği kişi **Eşyanın cinsi ve miktarı** **Açıklama**

²⁰ Dâye: Dadı, bir veya birkaç çocuğa bakmakla görevli kadın (Parlatır, 2014, s. 323).

²¹ Cameşuy: Çamaşırcı (Parlatır, 2014, s. 231).

²² Usta: "Hizmetçi kadınların ve cariyelerin başı, eskisi". Usta kelimesi belgenin bu kısmında bu anlamıyla kullanılmış olup kelimenin birinci anlamı "bir sanatta eli uz kimse, çıraklıktan çıkıp kendi başına çalışan sanatkar" olup başka anlamlar da ihtiva etmektedir (Parlatır, 2014, s. 1755).

²³ Çaşıgır: Saraylarda ve konaklarda yemeklerin tadına bakan aşçıbaşı, sofracıbaşı (Parlatır, 2014, s. 281).

²⁴ Kilerci: Sarayda erzak işlerine bakan görevli (Parlatır, 2014, s. 908).

²⁵ İbrakdâr: Sarayda ibrik ve benzeri eşyalardan sorumlu olan görevli (Parlatır, 2014, s. 682).

²⁶ (TSMA. D. Nr. 2363, s. 2/b).

Şehzadeye (adı verilmemiş)	Samur kürk, 1 tahta ²⁷	Moskova elçisinin hediyesinden verilmiştir
Şehzade Mustafa'ya	Mücevher yekmerdi ²⁸ tabak, 1	
Şehzade Bâyezid'e	Mücevher yekmerdi tabak, 1	
Şehzadelerin sünnet düğünlerinde hediye	Altın tepsi, 1	
Ümmü Gülsüm Sultan'a hediye	Tepeleri çift işi büyük yeni maden zümrüt düğme, 1 takım	Merhume Valide Sultan'ın eşyasından verilmiştir
Ümmü Gülsüm Sultan'a hediye	Şarabî ²⁹ atlas üzere sırma ³⁰ işleme cibinlik ³¹	
Ayşe Sultan'a hediye	Tepeleri ve dipleri kırmızı minekârî ³² yeni maden vasatça habbe ³³ zümrüt düğme, 1 takım	Merhume Valide Sultan'ın eşyasından verilmiştir
Ayşe Sultan'a hediye	Tepeleri ve dipleri kırmızı minekârî yeni maden vasatça habbe zümrüt düğme, 1 takım (dane ³⁴ , 14)	Merhume Valide Sultan'ın eşyasından verilmiştir
Ayşe Sultan'a hediye	Tepeleri çift işi yeni maden vasatça habbe zümrüt düğme, 1 takım (dâne, 17)	Merhume Valide Sultan'ın eşyasından verilmiştir
Zeynep Sultan'a hediye	La'l ³⁵ düğme, 1 takım (dane, 15)	
Rabia Sultan'a	Küçük habbe düğme 1 takım (dâne, 30)	
Hareme teslim	Zümrüdi hare ³⁶ , 1 donluk ³⁷ (6 zira')	
Şehzade Mehmet'e	Kırmızı ve yeşil ve yazma minekârî düğmeleriyle ve elmasla murassa ³⁸ çaprast, 5 çift	Enderun hazinesinden verilmiştir
Şehzade Mustafa'ya ³⁹	Kırmızı ve yeşil ve yazma minekârî düğmeleriyle ve elmasla murassa çaprast, 4 çift	Enderun hazinesinden verilmiştir

Tabloda görüldüğü gibi şehzadelere ve hanım sultanlara vefat eden Valide Sultan'ın eşyalarından ve Rus elçisinin sunduğu hediyelerden yapılan ihsanlar içinde samur kürk, mücevher yekmerdi tabaklar, altın tepsi, zümrüt ve la'l düğmeler ve kumaş olarak da hare bulunmaktadır. Şehzadelere, özellikle Şehzade Mustafave Şehzade Bâyezid'e birer mücevher yekmerdi tabak ve bir altın tepsi hediye edilmiştir. Şehzade için ayrıca Moskova elçisinin hediyesi olarak gelen bir tahta samur kürk verilmiştir. Şehzade Mehmed'e ve Şehzade Mustafa'ya yaptırılan serâser için süslü çaprastlar sultanlar arasında Ümmü Gülsüm Sultan, Ayşe, Zeynep Sultan ve Rabia Sultan'a çeşitli değerli takımlar ihsan edilmiştir. Bunlar arasında özellikle zümrüt, la'l ve kırmızı minekârî düğmelerden oluşan takımlar, bazıları merhume Valide Sultan'ın eşyalarından seçilerek verilmiştir. Ayrıca Ümmü Gülsüm Sultan'aa hediye edilenler arasında bulunan yatak üzerine konulan atlas üzerine sırma işlemeli cibinlik de dikkati çekmektedir.

Tablo 4: Şehzade Mehmet'in annesine ihsan edilen eşyalar (TSMA. D. Nr. 2363, s.3/b)

Eşyanın türü	Özellği	Miktarı
Yastık	Şarabî atlas üzerine murassa işlemeli	8
Mak'ad ⁴⁰	Şarabî atlas üzerine murassa işlemeli	1
Nihali ⁴¹	Kırmızı atlas üzerine murassa işlemeli	1
Perde	Şarabî atlas üzerine murassa işlemeli	1
Cibinlik	Kırmızı atlas üzerine murassa işlemeli	1

Kayıtlarda, tamamı değerli kumaşlar üzerine işlenmiş süsleme unsurlarından oluşan bir grup eşya yer almaktadır. Bu eşyalar arasında şarabî atlas üzerine murassa işlemeli sekiz yastık, bir mak'ad (oturma minderi), bir perde,

²⁷ Tahta: "İçi kürklü bir giyecek yapmak için hazırlanmış kürk parçası, kürk tulumunun yarısı" (Güngör, 2024, 115).

²⁸ Yekmerdi/yeşim: Kuze, badya, üsküre ve tas gibi bir çeşit Çin porseleni ya da İznik çanak formunda tek kişilik kâse. Bakır, ahşap, seramik, cam, altın ve gümüş gibi formları da vardır. Sarayda kullanılanlar genellikle seramik, bakır, cam, altın ve gümüşten yapılırdı (Pekyaman-Taş, 2024, s. 897, 909).

²⁹ Şarabî: Kırmızı şarap rengine olan (Devellioğlu, 1962, s. 1172)

³⁰ Sırma: "İpek tel üzerine altın, gümüş, bakır kılattan yapılan sarma" (Parlatır, 2014, s. 1507).

³¹ Cibinlik: yatağın üzerine çekilen tülün örtü, namusiyye (Parlatır, 2014, s. 253)

³² Mine: Metal üzerine yerleştirilen renkli cam katmanı (Parlatır, 2014, s. 1095). Minekârî/minâkârî: Mine işi.

³³ Habbe: Tane (Parlatır, 2014, s. 542).

³⁴ Dane: Tane (Parlatır, 2014, s. 316).

³⁵ La'l: Kırmızı renkte değerli bir süs taşı (Devellioğlu, 1962, s. 646).

³⁶ Hâre/Hârâ: Üzeri menevişli değerli bir kumaş (Devellioğlu, 1962, s. 390, 392).

³⁷ Donluk: Elbiselik (Parlatır, 2014, 359). Bir elbiselik kumaş miktarı kullanılan tabir.

³⁸ Murassa: Kıymetli taşlarla bezenmiş (Parlatır, 2014, s. 1207).

³⁹ Yukarıda belirtilen Şehzade Mehmet'e ve Şehzade Mustafa'ya verilen çaprastlar çukadar ağa tarafından yaptırılan giysiye diktirilmiştir. Enderun hazinesinden kırmızı ve yeşil ve yazma minekârî düğmeleriyle 90 vasatça ve 297 sağır elmasla murassa 410 dirhem³⁹, 9 çift çaprastın 5 çifti Sultan Mehmet'e ve 4 çifti Sultan Mustafa'ya ihsan edilmek üzere çukadar ağa tarafından yaptırılan serâser kancalarına diktirilip harem-i hümayuna teslim edilmiştir. 9 çift elmasla murassa kanca, 410 dirhem (TSMA. D. Nr. 2363, s. 3/a).

⁴⁰ Mak'ad: Minder, oturma minderi (Devellioğlu, 1962, s. 684).

⁴¹ Nihali: Halı, kilim (Parlatır, 2014, s. 1297).

ayrıca kirmızı atlas üzerine murassa işlemeli bir nihali (süs örtüsü) ve bir cibinlik bulunmaktadır. Söz konusu parçalar, kullanılan atlas kumaş ve murassa (mücevherli) işlemeleriyle yüksek zanaatkarlık ürünleri olup nitelikli eşyalar olarak hazırlanmıştır.

Tablo 4: Haremden kadınlara ihsan edilen eşyalar (TSMA. D. nr. 2363, s. 3/b)

İhsanın verildiği kişi	Eşyanın özelliği	Türü ve miktarı
Merhume Refi'a Sultan'ın annesine	Kırmızı, yeşil ve beyaz minekârî, vasat ve hurde elmaslarla süslü, müşebbek ⁴² , 126 elmasla murassa 3 kabarı ⁴³	Çengel kuşak, 1
Şehzade Süleyman'ın dayesine	Kırmızı, yeşil, beyaz, siyah, gülünî ⁴⁴ , cengârî ⁴⁵ , 164 elmasla murassa	Kuşak, 1
Şehzade Mehmet'in dayesine	Zemini ayna, elvan ⁴⁶ minekârî, vasat zümrüt, la'l ve vasat ve hurde 140 elmas ve 6 yakut ile murassa, 3 paftalı	Kuşak, 1
Dördüncü hazinedar ustaya	Kırmızı, yeşil ve elvan yazma, minekârî ortalarında birer vasat, küçük ve hurde 75 elmasla murassa, müşebbek, resm-i şemse, cengâr	Kuşak, 1

Kayıtlarda, saray mensuplarına ihsan edilen kıymetli mücevher kuşaklar yer almaktadır. Merhume Refi'a Sultan'ın annesine kırmızı, yeşil ve beyaz minekârî işlemeli, elmaslarla süslü bir çengel kuşak; Şehzade Süleyman'ın dayesine kırmızı, yeşil, beyaz, siyah ve gülünî tonlarda minekârî ve yoğun elmas bezemeli bir kuşak; Şehzade Mehmet'in dayesine zümrüt, la'l, yakut ve elmas taşlarla süslenmiş elvan minekârî bir kuşak; dördüncü hazinedar ustaya ise kırmızı ve yeşil minekârî, elmaslarla murassa, müşebbek şemse motifli bir kuşak ihsan edilmiştir. Bu örnekler, dönemin saray çevresinde mücevher ve mine işçiliğinin ulaştığı sanatsal inceliği yansıtmaktadır.

Tablo 5: Şehzadelerin sünnet düğününde padişaha gelen hediyelerden şehzadelere ihsan edilen eşyalar (TSMA. D. nr. 2363, s. 4/a)

Eşyanın temin edildiği gelir	Eşyanın verildiği kişi	Özelliği	Cinsi ve miktarı
Sayda beylerbeyinin hediyesinden	Şehzade Mehmet'e	Elmasla murassa zümrüt	Hançer, 1
Şehr-i zor beylerbeyinin hediyesinden	Şehzade Mustafa'ya	Elmasla murassa tepesi zümrütlü	Hançer, 1
Mora beylerbeyi ve muhasssının hediyesinden	Şehzade Bâyezid'e	Tepesi ve düğmesi zümrütlü elmasla murassa	Hançer, 1
Tevkii Mustafa Paşa'nın hediyesinden	-	Zemini ayna, elvan, minekârî, vasat, küçük ve hurde 124 elmas ve 16 yakut ile murassa, resm-i şemse	Çengel kuşak, 1
Cidde valisi İbrahim Paşa'nın hediyesinden	-	Zemini ayna, elvan, minekârî, vasat, küçük ve hurde 100 elmasla murassa, 3 pâreli	Süpürme kuşak, 1
Hediyeden	-	Zemini ayna, kırmızı minekârî, vasat, küçük ve hurde 150 elmas ve 13 zümrüt ile murassa	Süpürme kuşak, 1 ⁴⁷

Kayıtlarda, farklı eyalet beylerbeyleri ve devlet görevlilerinden gelen değerli hediyelerin saray mensuplarına ihsan edildiği görülmektedir. Sayda, Şehr-i Zor ve Mora beylerbeylerinin hediyeleri arasında şehzadelere verilen, zümrüt ve elmasla murassa üç hançer öne çıkmaktadır. Bunun yanında Tevkii Mustafa Paşa ve Cidde valisi İbrahim Paşa'nın hediyelerinden elvan minekârî zeminli, yakut, elmas ve zümrütlerle süslenmiş çengel ve süpürme kuşaklar ihsan edilmiştir. Bu eşyalar, hem diplomatik hediyelerin saray içi dağıtımını hem de dönemin mücevher sanatının zarif örneklerini yansıtmaktadır.

Tablo 6: Hatt-ı Hümâyûn ile Musâhib Ağalar Tarafından Hareme Teslim Edilen Eşyalar (TSMA. D. Nr. 2363, S. 4/A)

Eşyanın temin edildiği gelir	Özelliği	Cinsi ve miktarı
Veziriazam İbrahim Paşa'nın sunduğu hediyelerden	Taş hâneleri altın, nadide ve müsanna' minekârî	Mücevher çekmeces, 1
Veiriazam İbrahim Paşa'nın sunduğu hediyelerden	Mücevher	Şerbet kâsesi, 1

⁴² Müşebbek: Ağ biçiminde örülmüş (Parlatır, 2014, s. 1207).

⁴³ Kabara: "Çeyiz, kadife ile kaplanmış çekmeceler, mumluklar, nalınlar ve el aynaları gibi eşyaların üzerine altın veya gümüşten yapılan süslemeler". "Başı yuvarlak çivi" (Parlatır, 2014, s. 808)

⁴⁴ Gülgün: Gül renkli, penbe (Parlatır, 2014, s. 532).

⁴⁵ Cengârî: "Kırmızı bir renk" (Parlatır, 2014, s. 245). Cengârî: "Bakır pası" (Parlatır, 2014, s. 245). Cengârî rengi, bakır pası renginde bir kırmızı olmalıdır.

⁴⁶ Elvan: Renkler, çeşitler; rengârenk, alacalı (Devellioğlu, 1962, s. 268).

⁴⁷ Son üç kuşak için belgede şu ifade bulunmaktadır: "Bâ hatt-ı hümâyûn mezkûr üç kıt'a kuşağın biri necabetlü sultan Süleyman ve biri Sultan Mehmed ve biri Sultan Bâyezid hazretlerinin valideleri kadınlar hazretlerine ihsan buyrulmağın Musâhib İsmail Ağa yediyle teslim olunmuşdur" (TSMA. D. nr. 2363, s. 3/b).

Veiriazam İbrahim Paşa'nın sunduğu hediyelerden	Mücevher billur	Su bardağı, 1
Veiriazam İbrahim Paşa'nın sunduğu hediyelerden	Hindkârî ⁴⁸ aynalı, musanna ⁴⁹	Pâštahta ⁵⁰ , 1
Veiriazam İbrahim Paşa'nın sunduğu hediyelerden	Santur? çalar, büyük	Saat, 1
Veiriazam İbrahim Paşa'nın sunduğu hediyelerden	Elmas ve yakutlu, birer zümrütlü çaprast ⁵¹	Düğme, 1 takım (3 çift)
Veiriazam İbrahim Paşa'nın sunduğu hediyelerden	Yeşil çukaya ⁵² kaplı, siyah	Tilki kürkü, 1
Veiriazam İbrahim Paşa'nın sunduğu hediyelerden	Nefti ⁵³ çukaya kaplı	Cilguva ⁵⁴ kürk, 1
Veiriazam İbrahim Paşa'nın sunduğu hediyelerden	Al çukaya kaplı	Nafe kürk, 1
Veiriazam İbrahim Paşa'nın sunduğu hediyelerden ⁵⁵	Meneviş ⁵⁶ çukaya kaplı	Boğaz kürk, 1
Bağdad valisi ve Karaman valisi'nin sunduğu hediyelerden	İnci	Tespîh, 2
Kuyumcuların sunduğu hediyelerden	Elmas ve yakutlu mücevher	Kalkan çalar saat, 1
Gazzâzların sunduğu hediyelerden	Elmasla murassa	Kuşak, 1 ⁵⁷
-		Telli hatayî, 3 donluk
		Sade hatayî, 2 donluk
		Düz atlas, 2 donluk
		Taraklı atlas, 3 donluk
		Rumî dibâ ⁵⁸ , 24 donluk
		Telli hatayî, 16 donluk

Kayıtlarda, özellikle Veziriazam İbrahim Paşa'nın sunduğu hediyelerin dikkat çekici bir zenginlik ve çeşitlilik taşıdığı görülmektedir. Bu hediyeler arasında altın taş hâneli, nadide minekârî mücevher çekmeces, mücevher şerbet kâsesi, billur su bardağı, Hindkârî aynalı pîštahta, saat, elmas ve yakutla süslü zümrüt çaprastlı düğmeler ile çeşitli kürkler (tilki, cilguva, nafe, boğaz) yer almaktadır. Ayrıca Bağdad ve Karaman valilerinin hediyeleri arasında inci tesbihler; kuyumcu ustalarının sundukları arasında elmas ve yakutlarla bezeli mücevher kalkanlı çalar saat; gazzâzların hediyeleri arasında ise elmasla murassa bir kuşak bulunmuştur. Bunlara ek olarak telli hatayî, sade hatayî, düz ve taraklı atlas, rumî diba gibi çeşitli değerli kumaşlardan oluşan donluklar da kayıt edilmiştir. Bu hediyeler, dönemin saray protokolünde lüks tüketim kültürünün ve sanatsal zanaatkârlığın ulaştığı seviyeyi açık biçimde ortaya koymaktadır.

Tablo 7: Darüssaade Ağası Marifetiyle Şehzadelere (Süleyman, Mehmet, Mustafa ve Bâyezid) Yapılan Kumaş İhsanları (TSMA. D. nr. 2363, s. 4/a)

Kumaşın Cinsi	Her bir şehzadeye verilen kumaş miktarı
Diba-yı Rumî	4'er donluk
Diba-yı Acem	4'er donluk
Telli hatayî	4'er donluk
Sade hatayî	4'er donluk
Atlas	4'er donluk (2'si düz ve 2 si taraklı)
Toplam	20'şer donluk kumaş verilmiştir (toplam 80 donluk)

Kayıtlarda Şehzade Süleyman'a, Şehzade Mehmet'e, Şehzade Mustafa'ya ve Şehzade Bâyezit'e Rumî dibâ, Acem dibası, Telli hatayî, sade hatayî ve atlas olmak üzere 5 çeşit kumaş 20'şer elbiselik ve toplamda ise 80 elbiselik olarak iç hazineye hediye edilmiştir.

Tablo 8: Bazı Saray Mensuplarına ve Musâhib Ağalar Tarafından Hareme Teslim Edilen Eşyalar (TSMA. D. nr. 2363, s.4/a)

Eşyanın cinsi ve miktarı	Açıklama
Dibâ-yı Rumî, 10 donluk	
Telli hatayî, 10 donluk	

⁴⁸ Hindkârî: Hint işi.

⁴⁹ Musanna': Sanat ürünü, sanatlı bir şekilde yapılmış; çok süslü, çok gösterişli. (Parlatır, 2014, s. 1137).

⁵⁰ Pîštahta: "Çekmece, küçük sandık" (Parlatır, 2014, s. 1368).

⁵¹ Çaprast/çaprast: "Arkırı iliklenen veya bu vaziyette düğmeleri bulunan kavuşturma yelek" (Parlatır, 2014, s. 277)

⁵² Çuka/çuha: Yün kumaş (Parlatır, 2014, s. 305).

⁵³ Neftî: Neft yağı rengine olan, koyu yeşil ile kahverengi arasında siyaha yakın yeşil (Devellioğlu, 1962, s. 989).

⁵⁴ Cilguva (Çalkafa/çalkafa): Kurdun ense postu (Karaca, 2002, s. 568).

⁵⁵ Vaziriazam İbrahim Paşa'nın padişaha sunduğu hediyelerden dört parça daha bulunmaktadır.

⁵⁶ Meneviş: Bir yüzeyde renk dalgalanması (Parlatır, 2014, s. 1055).

⁵⁷ Bu kuşak Şehzade Bâyezid'in dayesine ihsan edilmiştir (TSMA D. 2363, s. 4/a).

⁵⁸ Dibâ: Renkli motifli, süslü, lüks bir ipek kumaş, canfes (Devellioğlu, 1962, s. 227).

Hindî şerbeti, 9 adet ⁵⁹	
Telli pûtedârî, 1 donluk	Otağ-ı hümayunda Şehzade Süleyman'a ihsan edilmiştir
Suzenikârî ⁶⁰ telli arak şahî 5 donluk	2 tanesi Şehzade Mehmet'e ve 3'ü hareme teslim
Suzenikârî telli arak şahî, 5 donluk ⁶¹	Hareme teslim
Suzenikârî elvan şal, 4 donluk ⁶²	Hareme teslim
Kuhistanî, 1 cilt ⁶³	Obada Süleyman Ağa'ya ihsan edilmiştir
Diba ile süslenmiş kuş tasviri, 2 adet ⁶⁴	Hareme teslim
İçi İstanbul dibası ile dışı yeşil ve al, yaldızlı dört adet top, dört münakkaş ⁶⁵ sütun ile mükemmel sayeban, 1 adet	Mehterhâneye teslim
İçi itriyat ve çeşitli kokularla dolu ve kenarı gümüş kaplama küçük sandık, 1 ⁶⁶	Hareme teslim
Frenkkârî tabancalı ⁶⁷	Hareme teslim
İçinde kutular ve şişeler bulunan gümüş kaplama sandık ⁶⁸	Hareme teslim
Sarı ve güvez ⁶⁹ telli hitayi, 1 donluk	Berberbaşı Mehmet Ağa'ya ihsan edilmiştir.

Kayıtlarda bir kısmı hareme, bir kısmı şehzadelere verilen eşyalar arasında 10'ar elbiselik dibâ-yı Rumî ve telli hatayî kumaşlar, 9 adet Hindî şerbeti, 5 elbiselik suzenikârî telli arak şahî kumaş ve 4 elbiselik suzenikârî elvan şal yer almaktadır. Ayrıca otağ-ı hümayunda Şehzade Süleyman'a telli pûtedârî kumaş, obada Süleyman Ağa'ya bir cilt Kuhistanî, berberbaşı Mehmet Ağa'ya ise sarı ve güvez renkli telli hatayî kumaş ihsan edilmiştir. Bunun yanında hareme teslim edilen çeşitli itriyat sandıkları, gümüş kaplama kutular, Frenkkârî işlemeli tabanca ve diba süslemeli kuş tasvirleri de kayıt edilmiştir. Mehterhâneye ise altın yaldızlı sütunlarıyla süslenmiş mükemmel bir sayeban teslim edilmiştir.

Tablo 9: Padişah için satın alınan ve yeniden yaptırılan eşyalar (TSMA. D. nr. 2363, s. 4/b)

Eşyanın cinsi	Malzeme için yapılan masraf	Üstâdiyesi
İştiradan olmak üzere bir adet beyaz İngiliz çukası kaput ⁷⁰ yaptırılıp teslim edilmiştir	Kaput için 18 buçuk guruş, 30 akçe çuka için sarf edilmiştir	Beyaz sade hatayi, terzi ve gazzâz ⁷¹ üstâdiyesi 2 buçuk guruş, 55 akçe
Padişahın kullanımı için (berây-ı istimal-i hümayûn) harem-i şeriften gelen canfesten ⁷² bir kürkdaş yaptırılıp teslim edilmiştir		Terzi ve gazzâz üstâdiyesi 2 buçuk guruş, 55 akçe
Padişah için harem-i şerif tarafından getirilen kimyonî şalî çukadan birer dolama yaptırılıp altın düğmeler dikilip ve fazlasından numune gelen kakum kaplı canfes kürkdaşa göre bir kürkdaş yaptırılıp teslim edilmiştir.	Kimyonî şalî çuka dolama kürkdaş için 6 buçuk zirâ' kumaş harcanmıştır.	6 guruş, 20 akçe
Padişah için mevcut hazineden müceddeden kakum kaplı bir kürk yaptırılıp teslim edilmiştir	Yarım yaprak kakum kürk kullanılmıştır	
Padişah için harem-i şerif tarafından getirilen sincâbî şala kaplı kakım kürke bir olarak gelen al canfesden birer kürkdaş yaptırılıp kaplanıp teslim edilmiştir	Al canfes kürkdaş için 8 zirâ' canfes kullanılmıştır	2 buçuk guruş 55 akçe

Tabloda, padişahın kullanımına sunulmak üzere çeşitli kıyafetlerin ve tamamlayıcı eşyaların hazırlanması sürecinde kullanılan malzemeler, masraflar ve ustalara ödenen ücretler görülmektedir. Beyaz İngiliz çukasından kaput, kimyonî şalî çukadan dolama ve kürkdaş, sincâbî şal ve al canfesten kürk ile kürkdaş gibi ürünler terzilere diktirilmiştir. Kumaş masrafları guruş ve akçe cinsinden belirtilmiş, ayrıca kullanılan kumaş miktarları (örneğin 6,5 veya 8 zira') kaydedilmiştir. Üretim sürecinde terzi ve gazzâzlara ortalama 2,5 guruş ve 55 akçe üstâdiye

⁵⁹ Halep Valisi Recep Paşa'nın hediyeelerinden verilmiştir (TSMA D. 2363, s. 4/a).

⁶⁰ Suzenî: İğne ile ilgili; iğne ile yapılmış ince bir nakış tür, pesend (Parlatır, 2014, s. 1537). Suzenikârî: İğne ile yapılmış ince nakış işi.

⁶¹ Çavuşbaşı Bekir Ağa'nın hediyeelerinden verilmiştir (TSMA D. 2363, s. 4/a).

⁶² İstanbul bakallarnın hediyeelerinden verilmiştir (TSMA D. 2363, s. 4/a).

⁶³ Ordu kadısı Feyzullah Efendi'nin getirdiği hediyeelerden ihsan edilmiştir (TSMA D. 2363, s. 4/a).

⁶⁴ Yeni bedestenlinin hediyeelerindendir (TSMA D. 2363, s. 4/a).

⁶⁵ Münakkaş: Nakışlı, nakşedilmiş, işlemeli (Devellioğlu, 1962, s. 876).

⁶⁶ Venedik elçisinin hediyeelerindendir (TSMA D. 2363, s. 4/a).

⁶⁷ Venedik elçisinin hediyeelerinden (TSMA D. 2363, s. 4/a).

⁶⁸ Kimin hediyesi okunamadı (TSMA D. 2363, s. 4/a).

⁶⁹ Güvez: Gügez, koyu ve mora çalan kırmızı (Parlatır, 2014, s. 538).

⁷⁰ Kaput: "Askerlerin üstlerine giydikleri kalın palto" (Parlatır, 2014, s. 842).

⁷¹ Gazzâz: "İpekçi, ibrişim bükücü" (Parlatır, 2014, s. 498).

⁷² Canfes: İnce, parlak ve genellikle iki renkli kumaş ve bu kumaştan yapılmış olan (Parlatır, 2014, s. 234).

ödenmiştir. Bu kıyafetlerin bazıları hazineden temin edilen kakum veya canfes gibi değerli kumaşlarla kaplanarak hareme teslim edilmiştir. Yapılan masraf 36 gurus 35 akçe etmiştir.

Tablo 10: Şehzadelere Yaptırılan Giysiler ve Üsta Ücretleri (TSMA. D. nr. 2363, s. 4/b-5/a/5/b)

Eşyanın verildiği kişi	Türü ve miktarı	Kullanılan malzeme miktarı	Üstâdiyesi
Şehzade Süleyman'a	Elmâsi mahud çuka kavuk,3	3 rub ⁷³	1 gurus
Şehzade Bâyezid'e	Turuncu mahud çuka kavuk, 4 (mevcut hazineden verilmiştir)	6 rub ⁷⁴	4 gurus
Şehzade Süleyman'a, Şehzade Mehmet'e ve Şehzade Mustafa'ya	Fıstık ⁷⁴ ma'hud çuka kavuk, 3 Al ve nefî mahud çuka kavuk 6, zirâ ⁷⁵ 1 buçuk (5 gurus 30 akçeye satın alınmıştır)	3 rub ⁷⁶ 7 rub ⁷⁷	9 gurus
Şehzade Mehmet'e	Fıstık gecelik kavuk 1,	2 rub ⁷⁸	1 gurus
Şehzade Mehmet'e, Şehzade Mustafa'ya ve Bâyezid'e	Gülpembe serâserden ⁷⁵ kerrâke ⁷⁶ ,3 Beyaz hatayi astar, incili samur (harem-i hümayundan getirilmiştir)	9 Zira ⁷⁷ 20 inci	14 buçuk gurus 50 akçe
Şehzade Süleyman'a, Şehzade Mehmet'e, Şehzade Mustafa'ya ve Bâyezid'e	Birer serâser ve birer diba ve üçer telli hatayi kaftan ⁷⁸ ve beşer telli hatayi entari ⁷⁹ (mevcut hazineden)	12 buçuk zirâ ⁸⁰ serâser kaftan, 16 buçuk zirâ ⁸¹ Diba kaftan, 49 buçuk zira Telli hatayi kaftan, 54 zirâ ⁸² Telli hatayi entari	105 buçuk gurus
Şehzade Mehmet'e ve şehzade Mustafa'ya	Birer erkan ve birer serhaddi kakum kürk yaptırılmıştır (mevcut hazineden)	17 zirâ ⁸³ sof, 275 dâne kürk, 3 zirâ ⁸⁴ atlas	7 buçuk gurus, 40 akçe
Şehzade Mehmet'e ve şehzade Mustafa'ya	Sofa kaplı birer erkan ve birer serhaddi kakum kürk yaptırılmıştır	5 zirâ ⁸⁵ al sof kerrake	3 gurus, 50 akçe
Şehzade Süleyman'a şehzade Mehmet'e ve şehzade Mustafa'ya	Şehzade Süleyman'a 2 çakşır ⁸⁰ ve diğerlerine 4'er çakşır	10 top al ham sof	15 gurus, 6 akçe
Şehzade Süleyman'a	1'er beyaz serâser kürkdaş,beyaz serâser kaftan, turuncu serâser kaftan, entari ve yeşil sof erkân serhaddi		17 gurus, 5 akçe
Şehzade Mehmet'e	1'er beyaz serâser kürkdaş, beyaz serâser kaftan, turuncu serâser kaftan, yeşil serâser ve diba çakşır		12 buçuk, gurus 2 akçe
Şehzade Mustafa'ya	Beyaz serâserkürkdaş, beyaz serâser kaftan, gülgünî dibâ kaftan, yeşil diba entari, diba erkan ve diba çakşır		12 gurus, 7 akçe
Şehzade Bâyezid'e	2 kaftan, 1 entari ve 1 diba çakşır		9 gurus, 30 akçe
Şehzade Mehmet'e	8 adet saye çuka ve çuka kellepüş ⁸¹ (satın alınıp yaptırılmıştır)		4 buçuk gurus 45 akçe
Şehzade Bâyezid'e	Beyaz mahud çuka cübbe (mevcut hazineden yaptırılmıştır)	7 zirâ ⁸² çuka	1 buçuk gurus, 46 akçe

Tabloda, şehzadelere ve kadın sultanlara yönelik çeşitli giysi ve tamamlayıcı eşyaların hazırlanmasına dair bilgi verilmektedir. Şehzadelere farklı renk ve türde mahud çuka kavuklar, serâser ve dibâ kaftanlar, entariler, çakşırılar, kürkler ve kellepüşlar diktirilmiş; kumaşlar hem hazineden temin edilmiş hem de satın alınmıştır. Kullanılan kumaş miktarları zirâ⁸³ ve rub⁸⁴ cinsinden ölçülmüş; işçilik için terzilere ve ustalara gurus ve akçe üzerinden ücretler ödenmiştir. Kadın sultanlar için de serâser, telli hatayi kumaşlardan kaftan, entari, şalvar ve takyeler hazırlanmış, bu giysiler için yüksek meblağlar ayrılmış ve yüksek üstâdiye ücretleri ödenmiştir. Ayrıca, şehzade annelerine samur kürkler ve Nemçe dibasından kürkdaşlar yaptırılmıştır. Tüm bu bilgiler, saray mensuplarının giyiminde dönemin lüks kumaşları ve ustalık gerektiren terzilik işçiliğinin önemli yer tuttuğunu ortaya koymaktadır. Yapılan masraf toplam, 608 gurus 15 akçeye tekabül etmektedir.

Tablo 11: Kadın Sultanlara Yaptırılan Giysiler (TSMA. D. nr. 2363, s. 4/b -5/b)

Eşyanın kime verildiği	Giysinin türü	Kullanılan kumaşlar	Üstâdiyesi
------------------------	---------------	---------------------	------------

⁷³ Rub⁷³: Çeyrek, dörtte bir. (Parlatır, 2014, s. 1417)

⁷⁴ Fıstık: "Fıstık rengine olan, açık yeşil" (Parlatır, 2014, s. 464).

⁷⁵ Serâser: Boydan boya altın ve gümüş sırmalı en değerli kumaş (Aytaç, 2015, 7).

⁷⁶ Kerrâke: "İnce softan hafif ve dar üstlük elbise" (Parlatır, 2014, s. 885).

⁷⁷ Zira⁷⁷: Arşın, dirsekten parmak ucuna kadar olan uzunluk (Parlatır, 2014, s. 1877).

⁷⁸ Kaftan: "Kaba üstüne giyilen artarsız ve süslü giysi" (Parlatır, 2014, s. 818).

⁷⁹ Entari: Basma ve patiska gibi ince kumaştan dikilen uzun elbise (Parlatır, 2014, s. 406).

⁸⁰ Çakşır: İnce kumaştan yapılmış bir tür şalvar (Parlatır, 2014, s. 273).

⁸¹ Kellepüş: "Bir tür baş örtüsü" (Parlatır, 2014, s. 878).

		ve miktarları
Ümmü gülsüm Sultan'a, Hatice Sultan'a ve Atike Sultan'a	Serâser kaftan, entari, telli hatayi kaftan ve şalvar (mevcut hazineden)	Serâserler için 56 buçuk 163 buçuk, 91 akçe zirâ', 2 rub'; Telli hatayiler için 113 buçuk zirâ'
Saliha Sultan, Ayşe Sultan'a Rabia Sultan'a ve Zeynep Sultan'a	1'er serâser, 2'ser telli hatayi kaftan, entari, şalvar ve takye (mevcut hazineden)	Serâserler için 32 zira, 5 rub'; Telli hatayiler için 65 zira, 2 rub'
Şehzade Süleyman, şehzade Mehmet ve şehzade Bâyezid'in annelerine	1'er tahta samur kürk (mevcut hazineden) ⁸²	
	Nemçe dibası kürkdaş Sincap nafesi ⁸³	6 buçuk zirâ' Nemçe 12 guruş, 20 akçe dibası

İlgili tabloda, Osmanlı sarayında kadın sultanlar ve şehzade anneleri için hazırlanan giysilere dair detaylar sunulmaktadır. Ümmü Gülsüm Sultan, Hatice Sultan ve Atike Sultan'a serâser kaftan, entari, telli hatayi kaftan ve şalvardan oluşan giysiler yapılmış, kullanılan kumaş miktarları ve işçilik ayrıntıları kaydedilmiştir. Benzer şekilde, Saliha Sultan, Ayşe Sultan, Rabia Sultan ve Zeynep Sultan için de aynı tür giysiler mevcut hazineden temin edilen malzemelerle hazırlanmıştır. Ayrıca, Şehzade Süleyman'ın, Mehmet'in ve Bâyezid'in annelerine samur kürkleri ve Nemçe dibasından kürkdaşlar diktirilmiştir. Tabloda, yüksek kaliteli kumaşların ve ustalık gerektiren işçiliklerin kullanıldığı, kadın sultanların statüsüne uygun bir giyim geleneği olduğu görülmektedir. Toplamda, serâserler için 88 buçuk zirâ', telli hatayi için 178 buçuk zirâ' kumaş kullanılmış, işçilik (üstâdiye) ücretleri ise yaklaşık 279 guruş 74 akçe olarak kaydedilmiştir.

Tablo 12: Harem-i Hümayundan Getirilip Bazı Yerleri Yaptırılan ve Penbelenen Kumaş Türü Eşyalar (TSMA. D. nr. 2363, s. 6/a)

Eşyanın cinsi	Miktarı	Açıklama
Al ve sade canfes kaftan	2	Bozulup yeniden dikilmiştir
Şal ve Burucî kaftan	3	Bozulup yeniden dikilmiştir
Kaftan	2	Cepleri yenilenmiştir
Kaftan	2	Bozulup yeniden dikilmiştir
Penbeleri tazlanan? şal ve alaca ve gemesud kaftan	3	
Entari	2	Bozulup yeniden dikilmiştir
Entari	3	Cepleri yenilenmiştir
Zıbın	3	Penbeleri tazlanan?
Gecelik Zıbın	3	Penbe ⁸⁴ konulan
Kırmızı ve neftî çuka kontoş	2	Çukadar ağa tarafından koltuklarından çıkarılmıştır
Neftî çuka kontoş	2	Çukadar ağa tarafından koltuklarından yeniden yaptırılmıştır
Toplam üsta ücreti: 30 buçuk guruş 7 akçe		

Tabloda, Osmanlı sarayında çeşitli kaftan, entari, zıbın ve kontoş gibi giysilerin bakım ve onarımına ilişkin veriler yer almaktadır. Giysiler arasında al ve sade canfes kaftanlar, şal ve burucî kaftanlar, penbeleri yenilenen şal ve alaca kaftanlar ile kırmızı ve neftî çuka kontoşlar bulunmaktadır. Onarım işlemleri kapsamında bozulmuş giysilerin yeniden dikilmesi, ceplerin ve penbelerin yenilenmesi gibi farklı bakım faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca bazı neftî çuka kontoşların, çukadar ağa tarafından koltuklarından çıkarılıp yeniden yaptırıldığı belirtilmektedir. Bu bakım ve onarım sürecine ilişkin toplam işçilik (üstâdiye) bedeli 30 buçuk guruş 7 akçe olarak kaydedilmiştir. Bu veri, saray giysilerinin korunması ve devamlılığı için önemli bir maliyetin ayrıldığını göstermektedir.

Tablo 13: Haremden Getirilerek Yenilenen Diğer Eşyalar (TSMA. D. nr. 2363, s. 6/a-6/b)

Yaptırılan eşya	Sarfedilen eşya	Üstâdiye ücreti
Haremden gelen keşkülle mukavva zarfı yaptırılıp ve 3 adet Frengi mikraslar ⁸⁵ açtırılıp tarafından teslim edilmiştir	2 zirâ' kadife	
Haremden gelen çekmecenin kilitleri sökülüp yeniden üç tane kilit		4 buçuk guruş

⁸² Şehzade Süleyman, Mehmet ve Bâyezid'in annelerine birer tahta samur kürk hazineden kürkdaşa kaplanmak üzere verilmiştir. Bunlar sur-ı hümayûn (sünnet düğünü) hediyesi olarak sunulup hazineye dahil edilen sırasıyla defterdar efendinin hediyesinden, Yeniçeri Ağasının hediyesinden ve ıyd-ı ekber (ramazan bayramı) hediyesi olmak üzere de Eflak voyvodasının hediyesinden verilmiştir. Ayrıca sincap nafesi bahası olarak 4 guruş masraf edilmiştir ((TSMA D. 2363, s. 4/b).

⁸³ Harem-i şerif tarafından gelen suzenikârî şal kürkdaşa maan gelen samur kürk kaplanıp ve mezkûr kürkdaşa göre mevcut hazineden bir yeşil Nemçe dibası kürkdaş yaptırılıp ve harem-i şerif tarafından gelen üşek kürk kaplanıp Musâhib Ali Ağa yediyle teslim olunmuştur.

⁸⁴ Penbe/Pembe: 'Açık al, gül rengine'. "Pamuk" (Parlatır, 2014, s. 1349).

⁸⁵ Mikras: Makas (Parlatır, 2014, s. 1092).

yaptırılmıştır		
Haremden gelen bir adet tûfenge al çuka ve 2 adet tabancalıya neftî çuka kese yaptırılarak Frengî şerit dikilmiştir. Cezayir tûfengine al saye çuka kese yaptırılmıştır	Keseler için 3 zirâ' al çuka, 1 zirâ' neftî çuka, yarım zirâ' güvez atlas ve 5 zirâ' al saye çuka	2 buçuk guruş 50 akçe
Padişah için mevcut hazineden bir adet altın devat ⁸⁶ maktusu yaptırıp ve harem tarafından gelen 10 adet hurda elmas eklenip teslim edilmiştir		3 buçuk guruş
Padişah için divan-ı hümâyûn hatemlerinden ⁸⁷ sarı ve kırmızı yakut hatemlerin çizgileri işlenip ve sarı yakut hatemin hânesi bozulup yeniden yaptırılmıştır	Yarım dirhem altın	14 buçuk guruş
Haremden getirilen basma çalar altın zarflı koyun saatine mevcut hazineden bir kat altın zarf yaptırılmıştır	15 dirhem altın	12 guruş
Haremden getirilen göbeği birer tahta zümrütlü altın kuşağın zümrütleri çıkarılıp ve kubbeleri yenilenmek ve altında olan deliklerine elli altı kırat altın ilave edilmiştir	56 kırat altın	1 buçuk guruş
Haremden getirilen 140 elmas ve 3 elmaslı bir küçük altın kuşak ve 2 altın eşya daha bozulup bunlardan 61 dirhem atın hâsıl olmuş; yeniden 94 elmaslı bir bıçak ve 23 elmaslı siyah minekâri etrafı kürsili bir kuşak yaptırılmıştır	Bıçak ve kuşak için 6 buçuk dirhem altın sarf edilmiştir	48 guruş
Haremden getirilen birer elmaslı 2 adet habbe zümrütlü bir çift küpe ve iki adet lekeli zümrütten bir çift küpe yaptırılmış, birlikte gelen altın hatem hânesi yetmemiş ve mevcut hazineden yarım dirhem altın eklenmiştir	Yarım dirhem altın sarf edilmiştir	Kuyumcu üstâdiyesi 2 buçuk guruş
Harem-i hümâyûn hazinesinden getirilen bir tek büyük inci küpe bozulup yine harem hazinesinden getirilen çelenkten ve sairden inci eklenip hâneleri 14'er elmaslı 4'er ayaklı bir çift küpe yaptırılıp kendi altını yetmemiş ve mevcut hazineden 5 dirhem 2 kırat altın eklenmiştir	5 dirhem 2 kırat hasû'l-ayar altın	15 guruş
Harem-i şerif tarafından gelen bir tek elmas küpenin halkası yeniden yaptırılmıştır	Yarım dirhem altın sarf edilmiştir	
kilerli çukadar Ahmed satın aldığı mor kadife kınlı palanın ⁸⁸ kadifesi yenilenmiş ve sim çengel yaptırılıp ve şerit bağ eklenmiştir	Bir buçuk guruş 30 akçe	
Padişahın kullanımı için harem-i şerif tarafından getirilen 4 zirâ' 6 rub' şalî çukadan bozulma ve gümüşü ⁸⁹ renkli dolamanın altın düğmeleri vaz' ve çukanın fazlasından 3 şehzadeye (Süleyman, Mehmet ve Mustafa) birer gecelik ve şehzade Bâyezid'e bir gündelik kavuk yaptırılıp musâhib İbşir Ağa tarafından teslim edilmiştir (TSMA. D. Nr. 2363, 4/a).	Dolamanın harcına yarım zira' beyaz çiçekli serâser sarf edilmiştir	Terzi ve gazzâz üstâdiyeleri 8 guruş, 20 akçe

⁸⁶ Devât: Yazı yazmak için divit takımı (Parlatır, 2014, s. 340).

⁸⁷ Hatem: Yüzük, mühür (Parlatır, 2014, 597).

⁸⁸ Palan/bilan: Hayvanların sırtına konulan bir tür eyer, semer (Parlatır, 2014, s. 1334).

⁸⁹ Gümüşü: Gümüş renginde olan.

Tablo, sünnet düğünü hazırlıkları kapsamında Osmanlı hareminden getirilen çeşitli değerli eşya ve kumaşların bakım, onarım ve yenilenmesine ilişkin kapsamlı veriler sunmaktadır. Haremden gelen keşkülü mukavva zarfı, Frengi mikraslar, kadife ve çuka kumaşlardan yapılmış keseler, kilitler ve silah kılıfları gibi pek çok eşya üzerinde hem malzeme sarfı hem de ustalık gerektiren tamirat işlemleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, padişahın kullanımına mahsus altın devat maktu'su, yakut hatemler, altın zarf, zümrüt ve elmas işlemeli kuşaklar, elmaslı küpeler ve inci süslemeli takılar gibi değerli mücevherler de yenilenmiş, bu bunun için altın, elmas ve değerli taş kullanılmıştır. Kuyumcu ve terzi ustalarına yapılan üstâdiye ödemeleri detaylı olarak kayıt altına alınmış ve toplamda yaklaşık 94 guruh 10 akçe işçilik bedeli hesaplanmıştır. Ayrıca, haremden gelen şali çukalardan şehzadeler için yapılan giysilerde de kumaş kullanımı ve terzi ücretleri belirtilmiş, bu bakım ve yenileme faaliyetlerinin yüksek kalite ve özenle yürütüldüğü görülmüştür. Tüm bu veriler, Osmanlı sarayında harem eşyalarının korunması ve yenilenmesinin hem maddi açıdan hem de ustalık açısından önemli bir faaliyet olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 14: Emetullah Sultan'a Cihaz İçin Mevcut Hazineden İhsan Edilen Eşyalar (TSMA. D. nr. 2363, s. 6/b)

Eşyanın türü	Taşları /süsleri	Tarzı	Malzemesi	Miktarı
Sorguç	Kırmızı, yeşil ve elvan minekârî vasat, vasatça, küçük ve hurde 55 elmas ile murassa	Müşebbek		1 adet
Sorguç	Zemini altın, taş hâneleri gümüş, gök ⁹⁰ yakut, vasat, vasatça hurde ve küçük 149 elmasla murassa	Frenk-kârî		1 adet
Küpe	Hâneleri birer küçük damla zümrüt, 15'er hurde elmaslı, 7'şer ayaklı		La'l	1 çift
Küpe	Hâneleri kırmızı minekârî birer vasat elmaslı inci askılı, beşer ayaklı büyük		İnci	1 çift
Düğme	59 düğmeden elmas ve yakutlu,	Frenkkârî	Altın	9 adet
Bilezik	Kırmızı ve beyaz minekârî 24 vasat elmasla murassa		Altın	1 çift
Seccade ⁹¹	İnci işlemeli		Al çuka	1 adet
Secaade	Sırma işlemeli		Mor çuka	1 adet
Mak'ad	Sırma işlemeli		Al atlas	1 adet
Mak'ad ⁹²	Kenarı sırma işlemeli		Kırmızı altılas	1 adet
Yastık	Sırma işlemeli		Mor atlas	5 çift
Perde	Sırma işlemeli		Şarabî atlas	3 adet
Cibinlik ⁹³	Sırma işlemeli		Kırmızı atlas	1 adet
Ocak yaşmağı ⁹⁴	Sırma işlemeli		Kırmızı çuka	1 adet
Bohça	Sırma işlemeli		Mavi atlas	1 adet
Bohça	Sırma işlemeli		Atlas	4 adet
Bohça			Telli kadife	3 adet
Bohça			Diba	2 adet
Bohça				12 adet
Bohça	Murassa ve sade ve sade işlemeli		Atlas	5 adet
Tepsi örtüsü	Sırma işlemeli		Atlas	3 adet
Tepsi örtüsü	Sırma işlemeli		Kırmızı ve yeşil çuka	2 adet
Kahve örtüsü	Sırma işlemeli			1 adet
			Kırmızı atlas	
Yemek sofrası (sofra örtüsü)			Diba	1 adet
Yemek sofrası			Çiçekli germesud ve diğer?	2 adet
Yemek sofrası	Sade işlemeli		Beyaz bez	5 adet
Çekmece devatı	Necef paftalı		Gümüş	1 adet
Gülâbdan ve buhurdan ⁹⁵		Minekârî	Gümüş	1'er adet
Buhurdan ve gülâbdan ⁹⁶			Gümüş	1'er adet
Kapaklı şeker kutusu ⁹⁷			Gümüş	2 adet

⁹⁰ Gök: Mavi, açık lacivert. Yeşil yeni bitmiş. (Parlatır, 2014, 516).

⁹¹ Murhume Valide Sultan'ın muhalefâtından verilmiştir (TSMA.D., nr. 2363, s. 7/a).

⁹² Abdullah Ağa'nın muhalefâtından verilmiştir (TSMA.D., nr. 2363, s. 7/a).

⁹³ Abdullah Ağa'nın muhalefâtından verilmiştir (TSMA.D., nr. 2363, s. 7/a).

⁹⁴ Abdullah Ağa'nın muhalefâtından verilmiştir (TSMA.D., nr. 2363, s. 7/a).

⁹⁵ Defterdar Mehmet Paşa'nın muhalefâtından verilmiştir (TSMA.D., nr. 2363, s. 7/a).

⁹⁶ "Harem-i hümayûn tarafından gelen eşyadan". (TSMA.D., nr. 2363, s. 7/a).

⁹⁷ Şeker kutularından biri Abdullah Ağa'nın muhalefâtından verilmiştir (TSMA.D., nr. 2363, s. 7/a).

Nemekdan ⁹⁸	Yaldızlı	Gümüş	1 adet
Leğen, kafes ve ibrik ⁹⁹		Gümüş	1'er adet
Nuhas ¹⁰⁰ leğen ve yaldızlı ibrik ¹⁰¹			2'şer adet
Nuhas yemek tepsisi			2 adet
Nuhas şarap tepsisi			1 adet
Nuhas hoşaf tepsisi			3 adet
Nuhas kapaklı tencere			10 adet (Biri kapaksızdır)
Nuhas güğüm			4
Samur sof			2
Fincan		Fağfurî ¹⁰²	22
		Telli kadife	70 zira', 6 rub
Küpe	Hâneleri birer tahta yakutlu edna inci askılı vasatça	Zümrüt	1 çift
Kuşak	Zemini serâser kalem birer vasatça ve 86 küçük ve hurde elmasla murasa şemse resimli	Kırmızı, yeşil ve beyaz minekârî	Adet 1

Enderun hazinesinden yine sûr-ı hümayûn hazırlıkları çerçevesinde Emetullah Sultan'a cihaz olarak verilen mücevherât grubunda sorguç, küpe, bilezik, düğme ve kuşak gibi toplam 17 parça değerli taşlarla bezenmiş aksesuar; tekstil grubunda seccade, mak'ad, yastık, perde, cibinlik, bohça, tepsi ve kahve örtüsü ile yemek sofralarından oluşan yaklaşık 55 parça işlemeli veya murassa kumaş eşyası ile ayrıca 70 zira' 6 rub telli kadife kumaş bulunmaktadır. Metal ve sofralar grubunda ise gümüşten çekmece devatı, gülâbdan, buhurdan, şeker kutusu, nemekdan, leğen ve ibriklerin yanı sıra (bakır) nuhas tepsisi, tencere ve güğümler yer almakta olup toplam 35 parça gümüş ve bakır eşya kaydedilmiştir. Ayrıca fağfurî fincanlar ve samur sofralar gibi 24 parça sofralar takımı mevcuttur. Böylece genel toplamda yaklaşık 131 parça eşya ile değerli kumaş kaydı, Enderun hazinesinden çıkarılarak Emetullah Sultan'ın cihazı için tahsis edilmiştir.

Tablo 15: Emetullah Sultan'a Cihaz İçin Mevcut Hazineden Yeniden Yaptırılıp İhsan Edilen Gümüş Eşyalar

Eşyanın türü	Özellği	Malzemesi	Miktarı	Ağırlığı
Sahan ve kapak		Gümüş	1	4271 dirhem
Tas ve kapak		Gümüş	3	1230 dirhem
Hoşaf tepsisi	Kenarlı	Gümüş	1	1216 dirhem
Hoşaf tepsisi	Kenarlı	Gümüş	1	1260 dirhem
Kahve ibriği	Büyük	Gümüş	1	221 dirhem
Kahve asgısı	Büyük	Gümüş	1	504 buçuk dirhem
Şerbet ibriği		Gümüş	1	248 dirhem
Şerbet ibriği		Gümüş	1	244 buçuk dirhem
Fener	Çubuk, büyük	Gümüş	1	842 dirhem
Fener	Çubuk, büyük	Gümüş	1	824 dirhem
Şamdan	Büyük	Gümüş	1	389 dirhem
Şamdan	Büyük	Gümüş	1	380 dirhem
Şamdan	Küçük	Gümüş	1	90 dirhem
Şamdan	Küçük, müşebbek	Gümüş	1	90 buçuk dirhem
Mum mikrası		Gümüş	1	60 dirhem
Toplam:	Kuyumcu üstâdiyesi: 249 gurus, 58 akçe			Ağırlık: 14.969 dirhem

Ferman-ı hümayûnla Emetullah Sultan'a cihaz için yeniden yaptırılan gümüş eşyalar arasında bir kapaklı sahan, üç kapaklı tas, iki hoşaf tepsisi (kenarlı), bir büyük kahve ibriği, bir büyük kahve askısı, iki şerbet ibriği, iki büyük fener (çubuklu), iki büyük şamdan, iki küçük şamdan (biri müşebbek) ve bir mum mikrası yer almaktadır. Toplam 15 parça gümüş eşya, 14.969 dirhem ağırlığında olup, yapım masrafı için 249 gurus 58 akçe ödenmiştir. Bu hediyeler, Emetullah Sultan'a yapılan ihsanların yalnızca mevcut hazineden değil, ayrıca saray atölyelerinde yeniden üretilen özel gümüşlerle de zenginleştirildiğini ve böylelikle eşyaların ihtişamının daha da artırıldığını göstermektedir.

Tablo 16: Diğer Masraflar

Yaptırılan eşya	Ölçüsü	Üstâdiyesi ve yapılan harcama
Emetullah Sultan'a ihsan edilen 72 buçuk dirhem sorguç mevcut		Sorguç üstâdiyesi, 5 gurus ve diğer? üstâdiyesi 2 gurus

⁹⁸ Valide Sultan muhalledâtından verilmiştir (TSMA.D., nr. 2363, s. 7/a).

⁹⁹ Abdullah Ağa'nın muhalledâtından verilmiştir (TSMA.D., nr. 2363, s. 7/a).

¹⁰⁰ Nuhas: Bakır (Koçak, 1999, s. 48)

¹⁰¹ Abdullah Ağa'nın muhalledâtından verilmiştir (TSMA.D., nr. 2363, s. 7/a).

¹⁰² Fağfurî: Çini, Fağfura mensup (Devellioğlu, 1962, s. 306).

hazineden yeniden yaptırılmış ve ayrıca bir sorguç mukavvası yaptırılmıştır

Emetullah Sultan'a mevcut hazineden serâsere kaplı bir kakım kürk ve bir serâser ve bir diba ve iki telli hatayı kaftan, entari, şavlar ve bir taraklı atlas perde yaptırılmıştır	Serâser kürkdaş, 7 zira 1 tahta kakım kürk (21 dane) Serâser kaftan, 11 zirâ' ve entari 6 zirâ' Şalvar, 7 zira Diba kaftan, 11 zirâ' ve entari, 6 zirâ' ve şalvar, 7 zirâ' Telli hatayı kaftan, 22 zirâ' ve Entari, 12 zirâ' Şalvar, 14 zira, 2 şer adet Taraklı atlas perde 42 zirâ'	Perdenin astarına iştiradan sarı sandal 30 buçuk zirâ' 17 buçuk guruş 35 akçe Kürkün sincap nafesi, 1 buçuk guruş Üstâdiyeleri toplam 72 buçuk guruş kırk akçedir.
Şehzade Süleyman'a, şehzade Mehmet'e ve şehzade Mustafa'ya mevcut hazineden birer atlas pabuç kesesi yaptırılmıştır	3 adet güvez atlas pabuç kesesi, 2 buçuk zira)	Üstâdiyeleri 1 guruş 30 akçe
Zilka'de ayında "berây-ı aylık" olarak sarfedilen amber ve od	Amber, 15 dirhem; Od, 225 dirhem	1093 buçuk guruş 47 akçe

Tabloda Zilka'de ayı masraflarından olarak yine sünnet düğünü ön plana çıkmaktadır. Emetullah Sultan'a cihaz için yapılan diğer masraflar arasında mevcut hazineden yeniden yaptırılan sorguç ve mukavvası, ayrıca serâser kaplı kakım kürk, serâser, diba ve telli hatayı kaftan, entari ve şalvarlar ile taraklı atlas perde bulunmaktadır. Bu kıymetli tekstillerin dikimi için farklı ölçülerde kumaş kullanılmış, astar ve süslemeler için de ek harcamalar yapılmıştır. Bunun yanında, Şehzade Süleyman'a, Şehzade Mehmet'e ve Şehzade Mustafa'ya birer atlas pabuç kesesi hazırlanmıştır. Ayrıca Zilka'de ayında saray harcaması kapsamında amber ve od temin edilmiştir. Tüm bu kalemler için yapılan harcamalar bir arada değerlendirildiğinde toplamda yaklaşık 1.175 guruşluk bir masraf kaydedilmiş olup, bu durum çeyizin mücevher ve gümüşlerle sınırlı kalmayıp, kıymetli kumaşlar, kürkler ve saray hayatına özgü tüketim malzemeleriyle de zenginleştirildiğini göstermektedir.

SONUÇ

İncelenen TSMA D. 2363 numaralı defter, iç hazineye ait ceyb-i hümayûn ve harc-ı hassâ defteri (irad ve masraf defteri) olup 1132 yılı Zilka'de ayna ait daha çok bir harcamalar listesi olarak teferruât bilgileri vermektedir. Defterin başında yer alan kayda göre, 1132 yılı Zilka'de ayında Enderun-ı Hümayun Hazinesi'ne 164 kese, 282 guruş, 51 akçe gelir dâhil edilmiştir. Bu gelirler, farklı kaynaklardan toplanmış olup, her biri ayrı kalem hâlinde belirtilmiştir. Başlıca gelir kalemleri şunlardır:

- ✓ Darbhâne-i Âmire'den getirilen nakitler: Padişahın "ceyb-i hümayunu" yani özel harcamaları için tahsis edilmiştir. Toplam 4.477 guruş, buna ek olarak vefat eden Valide Sultan'ın aylığından kalan 750 akçe dâhil edilince toplam 5.227 guruş (yaklaşık 10 kese 227 guruş) tutarındadır.
- ✓ Bağdat Valisi Hüseyin Paşa'nın müjdegâne akçesi: Bir diğer kaynak da sefer haberinin müjdesi olarak Bağdat valisi tarafından gönderilen 15.000 guruştur (yaklaşık 30 kese).
- ✓ Mısır İrsaliyesinden ayrılan kahve bahasından aktarılan meblağ: Diğer gelir ise se sabık Mısır valisi Ali Paşa tarafından gönderilen Mısır İrsaliyesi'nden aktarılan 62.055 zolota guruş 51 akçedir (yaklaşık 124 kese).

Bu üç ana kaynaktan gelen gelirlerin toplamı, 82.282 guruş 51 akçedir. Bu meblağın 48 kese, 25 buçuk guruş, 47 akçesi Zilka'de masraflara için sarf edilmiştir.

Defterin ikinci bölümü, ceyb-i hümayundan padişaha ait yapılan harcamaları içermektedir. Bu giderler, saray içi törenler, hediye dağıtımı ve hayır amaçlı tasadduklar şeklinde gruplandırılmıştır. Başlıca gider kalemleri şunlardır:

- ✓ Emetullah Sultan'a cihaz: Yaklaşık 5.000 guruş, ayrıca 5 kese zolota.
- ✓ Şehzade validelerine yapılan ihsanlar: Şehzade Süleyman'ın validesine 5.000 guruş, Mehmet ve Bâyezid'in validelerine ise her birine 2.500 guruş ve birkaç kese zolota şeklinde verilmiştir.
- ✓ Saray mensuplarına verilen bahşişler: Dervişlere, duacılar, sofa bekçilerine, pehlivanlara, arzuhal sunanlara ve çadır görevlilerine küçük guruş ve çil akçe ödemeleri yapılmıştır.
- ✓ Tasadduk (hayır amaçlı harcamalar): Silhadar ağa tarafından 4.000 çil akçe, Hazine Kethüdası tarafından ise 5.000 çil akçe dağıtılmıştır.

Zilka'de ayında yapılan nakdî ihsanların toplam değeri yaklaşık 14.000–15.000 guruştur.

Zilka'de ayındaki giderler üç temel alanda toplanmıştır:

Cihaz ve düğün masrafları: Emetullah Sultan'ın cihazı, şehzade sünnetleri ve hanım sultanlara verilen hediyeler bu kategoridedir. Tek başına Emetullah Sultan'a verilen meblağ 5.000 guruşu aşmış, ayrıca gümüş eşya, mücevher, kumaş ve kürklerle desteklenmiştir.

Törenselle ve sembolik ih-sanlar: Şehzadelere, sultanlara ve saray mensuplarına zümrütlü hançerler, elmas kuşaklar, minekârî tabaklar, samur kürkleri ve atlas kumaşlar verilmiştir. Bu eşyalar, sadece maddi değil, siyasi ve sembolik anlamlar taşımaktadır. Rumî dibâ, Acem dibası, telli hatayî, sade hatayî ve atlas kumaşlardan oluşan 80 elbiselik kumaş seti, mücevher çekmecesesi, billur bardak, minekârî piştah, saat, zümrüt çaprazlı düğmeler, tilki ve cilguva kürkleri, Zümrüt ve elmasla murassa hançerler, kuşaklar, hare kumaşları, diba süslemeli kuş tasvirleri, gümüş kaplama sandıklar ve ıtriya kutuları.

Saray terzilerine ödenen üstâdiyeler, kumaş satın alımları ve giysi dikimleri: Bu da önemli bir masraf kalemidir. Yalnızca padişah ve şehzade kıyafetleri için 600 guruş civarında, kadın sultanların giysileri içinse 279 guruş 74 akçe harcanmıştır.

Zilka'de ayı masraflarından biri de padişahın kullanımı için satın alınan, yaptırılan ve tamir edilen/yenilenen eşyalar olmuştur. “*Berây-ı isti'mal-i hümayun*” başlığı altındaki bu kayıtlar, padişahın doğrudan kullanımına yönelik alım ve imalatları içermektedir. İngiliz çukasından kaput, kimyonî şalî dolama, sincabî şal kürk, al canfesten kaftan gibi giysiler diktirilmiştir. Terzilere ortalama 2,5 guruş ve 55 akçe üstâdiye ödenmiştir. Bu kalemden toplam harcama 36 guruş 35 akçe olarak belirtilmiştir. Ayrıca padişahın altın devatı, yakut hatemi, zümrüt kuşakları ve elmaslı küpleri gibi eşyaların bakım ve yenilenmesi için 94 guruş 10 akçe işçilik bedeli ödenmiştir.

Emetullah Sultan'ın çeyizine verilen eşyalarla ilgili kısım defterin en zengin kısmıdır: Mücevherât olarak 17 parça (sorguç, küpe, bilezik, kuşak vb.); tekstil eşyaları olarak yaklaşık 55 parça murassa kumaş (seccade, perde, cibinlik, yastık, örtü vb.); gümüş ve bakır sofra takımlarından 35 parça; fağfurî fincan ve samur sofralar için 24 parça, toplamda ise yaklaşık 131 parça eşya kayıt edilmiştir. Ayrıca yeniden yaptırılan 15 parça gümüş eşya (şerbet ibriği, kahve askısı, şamdanlar, fenerler) 14.969 dirhem ağırlığındadır ve tüm bunlar için 249 guruş 58 akçe harcanmıştır. Cihaz olarak kaydedilen bu eşyaların tamamı, yaklaşık 1.175 guruşluk genel bir harcamayı temsil etmekte olup bu defterin en yüksek gider kalemidir.

1132 Zilka'de ayı Ceyb-i hümayûn ve harc-ı hassâ defteri genel olarak, ih-sanlar ve törenselle harcamaların ayrıntılı kaydını sunmaktadır. Toplam harcama 24.025,5 guruş 47 akçe (yaklaşık 48 kese) dir.

Zilka'de ayında saray hazinesine toplam 164 kese, 282 guruş, 51 akçe tutarında gelir kaydedilmiştir. Bu meblağın yaklaşık %75'i Mısır irsalisiyesinden gelen nakitlerden, %18'i Bağdat valisinin gönderdiği müjdegânen, geri kalan %7'si ise Darbhâne-i Âmir'e'den ve Valide Sultan aylığından hazineye kalan meblağlardan oluşmuştur. Bu dağılım, gelirlerin büyük ölçüde eyalet kaynaklı olduğunu göstermektedir. Gelir tarafında 164 kese bulunması, hazinenin o ay için güçlü bir nakit girişi yaşadığını gösterirken, giderlerin önemli bir bölümü saray içi ihtişâm ve meşruyet sembolü olan ih-sanlara ayrılmıştır. Dolayısıyla defter, hem ekonomik hem kültürel anlamda XVIII. yüzyıl Osmanlı saray yaşamının zengin, törenselle ve sistemli mali yapısını yansıtmaktadır.

Aynı ay içinde yapılan harcamaların toplamı yaklaşık 48 kese (24.025 guruş 47 akçe) olup, bu rakam mevcut gelirin yaklaşık %29'una tekabül etmektedir. Giderlerin oranlarına bakıldığında:

- ✓ Çeyiz ve düğün masrafları (özellikle Emetullah Sultan ve şehzade valideleri için yapılan ih-sanlar) toplam harcamanın yaklaşık %40'ını oluşturmuştur.
- ✓ Nakit ih-sanlar ve bahşişler (derviş, pehlivan, duacı, saray görevlileri vb.) %25 civarındadır.
- ✓ Giyim, kumaş ve terzilik harcamaları (padişah, şehzadeler ve sultanlar için yapılan dikimler) %20 düzeyindedir.
- ✓ Mücevher, gümüş eşya ve kıymetli taş masrafları ise yaklaşık %10–12 civarındadır.
- ✓ Diğer küçük kalemler (ambar ve od alımları, bakım ve tamir masrafları) kalan %3–5'lik kısmı oluşturur.

Nakit hareketi açısından bakıldığında, hazineye giren paranın üçte birine yakını aynı ay içinde harcanmıştır. Bu oran, Osmanlı saray maliyesinin yüksek devir hızına ve seremonik harcama yoğunluğuna işaret eder. Özellikle sünnet düğünü ve padişahın kendi kullanımı için yapılan alımlar, Zilka'de ayını bir harcama dönemi hâline getirmiş olmalıdır.

Gelirlerin büyük kısmı taşradan gelen hediyeler kaynaklıdır ve satın alımlar da mevcuttur. Bu aya denk gelen şehzadelerin sünnet düğünü, harcamaların saray içi tüketime yönelik olmasında büyük bir rol oynamıştır. Sünnet düğünleri, Osmanlılarda sadece dini bir ritüel değil, aynı zamanda hânedanın devamını ve iktidarın sürekliliğini

temsil eden törensel gösterilerdir. Padişah, bu tür törenlerde en gözde eşinin ve onun çocuğunun konumunu öne çıkararak hem kendi gücünü hem de saray düzeninin istikrarını simgelerdi. Emetullah Sultan'a yapılan olağanüstü harcamalar (5.000 gurusluk ihsan, değerli mücevherler, murassa eşyalar vb.) bu meşruiyet için sembolik birer parçasıdır. Dolayısıyla, Emetullah Sultan'ın ön plana çıkması onun baş kadınefendi oluşu ve siyasi ağırlığının bir göstergesidir.

Sonuç olarak, Zilka'de ayı kayıtları, Osmanlı mali sisteminde iç hazine gelirlerinin büyük ölçüde dış vilayetlerden geldiğini, buna karşılık giderlerin saray içi törenler, çeyizler ve hediyeler yoluyla saray çevresinde yeniden dağıtıldığını göstermektedir. Bu dağılım, dönemin ekonomik ve politik sembolizmini mâlî belgeler düzeyinde yansıtan önemli bir örnek teşkil etmektedir. Ayrıca iktidarın meşruiyetini, gücünü ve ihtişamını da yansıtmaktadır.

KAYNAKÇA

- Artuk, (2013). Zolata, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XLIV, 500-501.
- Aytaç, A., (2015). "Osmanlı Dönemi'nde Bursa İpekçiliği, Dokumacılık ve Bazı Arşiv Belgeleri", *Tarihin Peşinde*, (13): 1-11.
- Çakır, B. (2019). Kese, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. Ek-2:42-43.
- Danık, S. (2022). "III. Ahmed Döneminde Paranın Durumu", *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 2022 (16): 199-227.
- Devellioğlu, F. (1962). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*.
- Güngör, N. B. (2024). Klasik Türk Edebiyatında Kullanılan Ya Taht Ola Ya Baht Ve Tahta Kakmak Deyimleri Üzerine, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi/The Journal of Ottoman Literature Studies*, 33 (Aralık/December): 104-124.
- Hüseyinklioğlu, A. G. (2014). Sultan III. Ahmed döneminde Osmanlı hânedanı: şehzadeler, kadınlar, kızlar ve damatlar, İlyas Gökhan vd. (Ed.), *Lale Devrinde Osmanlı Devleti ve Nevşehir* kitabı içinde, Ankara (39-77).
- Sahillioğlu, H. (1994). Dirhem, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, IX: 368-371
- Karaca, F. (2002). Kürk, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXVI: 568-570.
- Koçak, İ. (1999). Arapça Bazı Bilimsel Sözcükler ve Terimler, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XXXIX: 45-56.
- Önal, A. (2015). Payitaht İstanbul'da Osmanlı Merasimleri, C.Yılmaz (Ed.) *Antikçağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi* kitabı içinde, III, İstanbul: 404-449.
- Pekyaman A. & Taş M. A. (2024), Osmanlı Saray ve Halk Mutfağında Kullanılan Sunum Araç Gereçlerinin Günümüz Türk Mutfağı ile Karşılaştırılması, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 17(46): 893-915.
- Parlatır, İ. (2014). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Kbalcı.
- Tabakoğlu, A. (1985). Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi, İstanbul.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1978). "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", *Belleten*, XXXXII (165):67-94.
- Arşiv Belgesi (Osmanlı Arşivi)**
- Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Defter, numara
- TSMA., D. nr. 2363.